FRANS EEMIL SILLANPÄÄ

HOLTU

ȘI

RAGNAR

EDITURA ALBATROS

Frans Eemil Sillanpää

HILTU ȘI RAGNAR

FRANS EEMIL SILLANPÄÄ

HILTU ȘI RAGNAR

COPIII OAMENILOR

roman

În românește de Gavril Ședran

EDITURA ALBATROS
BUCUREȘTI • 1982

© F. E. Sillanpää

HILTU JA RAGNAR
HELSINGISSA

Kustannusosakeyhtiö
Otava 1923

SILLANPÄÄ ȘI AFIRMAREA EUROPEANĂ A PROZEI FINLANDEZE

Viguros implîntat în solul patriei sale, care i-a furnizat eroii și subiectele, scriitorul finlandez Frans Eemil Sillanpää (1888—1964) a fost salutat de critica literară de pe întregul continent, de la cea dintîi apariție, ca o personalitate de prim rang, încît avea să i se confere mai tîrziu cea mai înaltă recunoaștere destinată artiștilor scrisului — Premiul Nobel. Fiu al unui țăran sărac, zilier pe moșiile marilor proprietari de pămînt, el a urmat școala la Tampere, oraș industrial care i-a prilejuit contactul timpuriu cu mișcarea socialistă, ca la Universitatea din Helsinki să studieze biologia și chimia, deși era de pe atunci ispitit de istoria literară și de estetică. S-a și dedicat pe nesimțite carierei literare, activînd la început în presă, apoi timp de mai mulți ani ca lector al unei edituri din capitală. Cum în 1916 s-a căsătorit cu o fată simplă de la țară, care slujea la un vecin, în multe din povestirile și romanele sale apare, ca personaj central, figura delicată a firavei slujnice îndrăgostită de fiul stăpînilor.

Eroii lui Sillanpää suferă, se frămîntă, sînt sfîșiați de chinuri lăuntrice, într-un peisaj ce se colorează în tonuri corespunzătoare cu starea lor sufletească. Ei sînt de obicei oameni de la țară, argați, zilieri, servitori, oameni modești și simpli, trăind într-o armonie deplină cu pămîntul, cu natura și cu anotimpurile ei, cu deprinderile și superstițiile multiseculare ale poporului. Conflictele se iscă din impactul lor cu reprezentanții altor clase sociale, cu alte exigențe și deprinderi.

Bun psiholog, scriitorul urmărește cu acuitate procesele sufletești ale personajelor sale, cu care se identifică nu o dată, acordînd o atenție deosebită elementelor subconștientului. E preocupat totdeodată de moarte, de misterioasa trecere a ființei umane de la ființă la neființă, după o existență absorbită într-un aer de mitologie nordică. În întreaga sa operă, el devine caligraful setei de comunicare a oamenilor condamnați de împrejurările în care trăiesc la singurătate, ceea ce explică abundența monologului interior din povestiri și romane, ca și dialogul eroilor săi cu natura, care își trăiește viața proprie, fiind personificată în pădure, în lac, în trestiile prin care umblă vîntul.

Într-un spațiu geografic izolat de restul continentului, cu o natură fabuloasă, cu mii de lacuri presărate între stînci roșcate populate de cătunuri și de ferme singuratice printre pîlcuri de mesteceni sau

nămeții unor ierni fără sfîrșit, Sillanpää a descoperit din copilărie dramele de fiecare zi ale omului aruncat de soartă la septentrion: tuberculoza, asprimea climei. lupta crîncenă pentru o bucată de pîine, alcoolismul subminînd mereu viața omului din zonele de frig ale globului. Cărțile lui s-au bucurat de o răspîndire largă, fiind socotite mesajul unui bard popular lipsit de prea mare rafinament artistic, dar nu lipsit de o evidentă savoare. Și nu lipsit, îndeosebi, de sensibilitatea unui poet refulat, care vibrează continuu la toate adierile ce plutesc în văzduhul Finlandei și care e fascinat de clarul de lună ce i se strecoară pînă și printre pleoapele închise, transformîndu-i nopțile în basme fără cuvinte.

Viața omului simplu a fost de la început o sursă neprețuită pentru scriitorii finlandezi și scandinavi. Împreună cu ea, natura amorfă, pe care omul încearcă s-o modeleze neîntrerupt, spre a ajunge la un echilibru cu elementele și manifestările ei, preocupă neîncetat condeiul explorator al sufletului abandonat pasiunilor și chemărilor biologice.

Sillanpää și-a dăruit toate gîndurile frumoase patriei sale, nu înainte însă de a-i dezvălui racilele, umbrele care sar în ochi, zugrăvite de el în culori prea puțin măgulitoare. În același timp însă, cărțile lui sînt pline de vedenii dintr-un trai patriarhal, cu scene de viață rurală, cu amintiri de amurguri ce alunecă la iuțeală în noapte, cu primăveri

grăbite și foarte triste, cu susurul vîntului printre trestii. Eroii lui simt *natura, firea împrejmuitoare, trăind în mirosul proaspăt ce urcă din grădinile de zarzavat, în svonul vîntului ce se iscă necontenit, în luciul lacurilor din fundurile de livadă. Luna alunecă printre coroana teilor și arțarilor, lumina ei se reflectă în fața lacurilor și în ochiurile de geam ale vilelor sau ale căsuțelor sărace.*

Asemenea altor poeți și scriitori nordici, Sillanpää are cultul naturii regeneratoare, dragostea pentru peisaj și pentru modul de viață rustic, dar și simțul critic al omului care cunoaște și înțelege dificultățile vieții la țară, dincolo de „poezia" ei. Deși crede cu întreaga sa făptură într-o schimbare socială, el nu propune nicăieri soluții și nici nu pare să formuleze vreun răspuns la întrebările ce și le pun eroii săi măcinați de lipsurile materiale și de lipsa de idealuri ale unui trai fără orizont.

Iată și principalele opere ale lui Sillanpää: Elämä ja aurinki — *„Viață însorită", primul său roman apărut în 1916; plin de entuziasm tineresc și de fior poetic, el a fost conceput într-un stil cursiv, fiind de fapt evocarea primei iubiri tragice a autorului. A urmat, la un an,* Hurskas kurjuus — *„Sărăcie blîndă", povestea unui tînăr argat finlandez care ia parte la revoluția proletară din Rusia. Volumele de povestiri și nuvele* Rakas isanmaari — *„Dulce patrie" (1919),* Enkelten suojatit — *„Protejați de îngeri"*

(1923), Töllinmäki — *„Colina lui Tölli" (1925),* Miehen tue — *„Drumul unui om" (1932),* Elokuu — *„August" (1941) și* Erään elaman satoa — *„Recolta unei vieți" (1947) sînt etapele principale ale carierei literare a lui Frans Eemil Sillanpää, care va dobîndi în 1939 laurii Premiului Nobel cu romanul său* Silja, *tradus și în românește.*

Silja *poartă subtitlul de „Ultima mlădiță a unei străvechi familii" și este povestea de o cromatică bogată a familiei Salmelus. Ultimul ei descendent, fermecătoarea Silja, făptură deosebit de fragilă, e subminată de o boală incurabilă, fiind incapabilă de adaptare la realitate. Dragostea ei pentru Armas e osîndită și ea la decepție, iar eroina — la o moarte lentă, în plină tinerețe și singurătate, într-o atmosferă de tandră melancolie, care se confundă uneori, fie doar și numai cîte-o clipă, cu fericirea — o fericire profundă și disperată. În timp ce totul în jur înflorește și fructele se pîrguiesc în căldura verii, Silja se stinge pe nesimțite, contrast care iscă o puternică tensiune dramatică, admirabil ilustrată de autor.*

Tradus în limbile de mare circulație, romanul acesta a constituit o adevărată revelație pentru cititorii de pretutindeni, care au descoperit prin el o nouă dimensiune a literaturii europene, o sensibilitate inedită a omului de pe acest continent.

Dacă Sillanpää a rămas același de la o carte la alta, el dovedește cu fiecare din ele o cunoaștere din ce în ce mai aprofundată a omului nordic și a reacțiilor sale specifice. Literatura lui, care se înscrie în aria mai vastă a realismului, pornește de la evoluția romanului modern din Europa, afirmînd cu toate acestea particularitățile care o deosebesc. Una din ele este o anume naivitate, naivitatea povestitorului din popor, care se minunează de om, de codru, de nori și de furtună, ca și cum le-ar vedea pentru întîia oară și ca și cum ar fi singurul căruia i se îngăduie să le vadă. De asta e și el incapabil să-și urzească romanele pe teme de fantezie, sprijinindu-se de fiecare dată pe fapte concrete din realitate, din viața de toate zilele.

Opera completă a lui Frans Eemil Sillanpää, care a apărut între anii 1932—1948 în douăsprezece volume, cuprinde și romanul Hiltu ya Ragnar *(1932). Roman? mai degrabă o lungă povestire, de un farmec inedit, despre fiica unui arendaș din Toivola și fiul văduvei rectorului Palmerus. Între slujnicuța fără știință de carte și tînăra odraslă de burghez, izolat de viață de-o mamă severă lipsită de înțelegere, nu se încheagă nici măcar ceea ce s-ar putea numi o idilă, ca totuși întîlnirea dintre ei doi să ducă la tragedie.*

O tragedie măruntă și fără însemnătate, firește, una dintre cele sortite să se mistuie fără urmă în

noianul de fapte diverse, însă nu mai puțin emoționantă. Autorul știe să urmărească procesul trezirii pornirilor iraționale în omul tînăr ajuns pe pragul vieții fără a fi fost introdus treptat în determinările ei firești. Vîrsta este pentru el un permanent îndemn la descărcare, dar opreliștile educației îi timorează elanurile, încît zadarnic rămîne în casa singuratecă împreună cu mica servitoare, agitată și ea de aceleași neînțelese porniri ale simțurilor, căci numai imprejurarea și curajul conferit de alcool vor purta pașii tînărului spre încăperea fetei fără apărare.

Poate că Hiltu, nepregătită să întîmpine violențele vieții, să fi avut un alt destin dacă rămînea în casa părintească de la Toivola. Însă rămînerea nu era cu putință din cauza lipsurilor, a obligației tineretului rural de a-și cîștiga existența muncind orice și oriunde. Inocența ei o aruncă în brațele fiului unei burgheze tirane, nici mai bună; dar nici mai rea decît altele din aceeași categorie. La vîrsta pe care o au Hiltu și Ragnar nu e nici o scăpare din disperarea simțurilor ce se trezesc. Omul, care măsoară distanța dintre stele și cîntărește greutatea mileniilor, este supus legilor biologice ca oricare vietuitoare, fiind prins la o anumită vîrstă în „starea de exaltare fundamentală a simțurilor", cum îi spune autorul.

Lumea în care se consumă povestea celor doi tineri își are neîndoios poezia ei, o poezie melancolică și reținută, care strecoară în sufletul cititorului un freamăt de frig, ba chiar de ger. Priveliștile au, ca în toate scrierile lui Sillanpää, o forță elementară, primitivă, sălbatecă aproape. Ele favorizează contrastele puternice, fără a îngădui nuanțe prea fine. De asta apare și în această carte opoziția de alb-negru, de bun-rău: Hiltu, nevinovata slujnică, ademenită de Ragnar, fiul de bani gata al unei moșierese fără fantezie. De la început, orice înțelegere — în afara experienței fiziologice dintre eroi — este exclusă, datorită deosebirii de clasă socială, o deosebire cu neputință de anulat în concepția epocii cînd se petrec întîmplările simple din povestire. Deosebirea aceasta — sugerează scriitorul — nu este doar o formă a conviețuirii sociale, ci aparține însăși structurii intime a eroilor.

Sillanpää, zugrav al vieții în continuă combustie, mărturisește și în această povestire simpatia sa față de cei mărunți și umili, cu care se solidarizează și în favoarea cărora pledează întreaga sa literatură.

GEORGE SBÂRCEA

A fară în cîmp era seară, o seară de-nceput de toamnă sau poate de sfîrşit de vară. Peste zi plouase; prin ferestrele vagonului călătorii văzuseră fulgerele şi auziseră chiar tunetele, cînd trenul se oprea în gări. Acum încetase totul; pămîntul şi cerul răspîndeau în amurg o stare de linişte deplină şi pace. După Tampere, trenul însuşi, în care mai rămăseseră doar rari călători de pe linia principală, primi parcă un aer de mai mare familiaritate. La vagonul de clasa a doua te simţeai în largul tău.

Cînd trenul se opri la Santalahti, domni cîteva clipe o tăcere deplină, apoi uşa se deschise şi urcă gîfîind o doamnă bătrînă, îmbrăcată după tipic, urmată de o tînără făptură de statură înaltă şi sex masculin, care nu putea fi desigur decît fiul. Continuau în suedeză o discuţie aprinsă, ameninţată cu întreruperea de plecarea iminentă a trenului, fiindcă se vedea că băiatul venise doar să-şi conducă mama. Vocile lor aminteau pe aceea a unui bolnav prea răsfăţat; pe acelaşi ton bătrîna doamnă spuse în

treacăt: „E un loc acolo“ și reîncepu litania pe tema unei pricini pe care băiatul, prevenitor, dar în același timp enervat, se străduia să o micșoreze.

În fața acestor nou veniți, care aduseseră prea mult din ei înșiși și acaparaseră prea mult loc, ceilalți ocupanți ai vagonului se simțiră într-un fel solidari. Împotriva voinței lor erau puși în situația de a cîntări prea direct pe cineva, situație întotdeauna supărătoare, cu atît mai mult cu cît de astă dată era vorba de o femeie în vîrstă cu spatele drept și ținuta preamîndră a capului.

După ce fiul ei coborî și trenul se urni, doamna se așeză definitiv pe locul ei cu un oftat adînc. Doi tineri călători cu expresii mucalite, care stăteau față în față, schimbară un zîmbet, deși nu se cunoșteau. Le fu greu apoi să-și recapete fizionomia serioasă impusă de circumstanță. Unul dintre ei o privi chiar cu o insistență voită pe bătrîna doamnă și amintindu-și de fiu încercă sentimentul liniștitor și plăcut de a fi altfel. Nu era ușor, privind o asemenea bătrînă, să evoci atributele obișnuite ale imaginii unei mame. Între mamă și fiu asemănarea e deseori o coincidență agreabilă; asemănarea lor însă producea o altă impresie: că nu poate exista și un tată. Ar fi fost destul să ștergi ridurile bătrînei doamne și ai fi dat de chipul fiului: aceiași pometi proeminenți, aceeași linie a nasului, același unghi al bărbiei. Pînă și vocea și privirea de sus le erau aceleași.

Femeia nu era alta decît văduva rectorului, „doamna rector“ în casa și în slujba căreia tocmai intrase Hiltu, fiica lui Juha, țăran din Toivola; slujbă ce atît de curînd, mai înainte ca doamna rector să fi revenit din călătorie, va sfîrși în apele lacului, sub clar de lună.

Vila se afla în Pyynikki, pe malul povîrnit al lacului Pyhäjärvi, Lacul sfînt; stînci și pini, spre înlăuntrul țărmului și verdele intens al unor vechi plantații, spre lac, îi înfrumusețau silueta, lăsînd să se vadă numai verandele specifice acestui gen de locuințe și numeroasele creste ale acoperișului. Rămasă văduvă, mîndra și plîngăreața doamnă rector locuia aici împreună cu fiul ei Ragnar, care în primăvară terminase primul an a ceea ce era pe atunci Institutul Politehnic, și al cărui bine îl urmăreau toate lamentările ei.

Cei mai mulți dintre oameni își inventează singuri propria cruce: a doamnei rector era de a nu se putea lipsi de o menajeră. Sau mai exact de a nu fi găsit niciodată una pe gustul ei. Un ideal învechit și desigur exagerat dacă l-ai analiza în întregime, îi obseda imaginația sclerozată. De-a lungul vieții încercase nenumărate slujnice și constatase că pe măsură ce ea îmbătrînea, lumea devenea mereu mai deplorabilă sub acest aspect. Din ultimul conflict ieșise însă într-un mod neașteptat de promițător: găsise o tînără fată care, ca nici una mai înainte, pă-

rea să se apropie de acel ideal. Această Hiltu reunea cu adevărat toate calitățile. Era atît de nevinovată și supusă, atît de muncitoare și devotată, că doamnei rector i se făcea aproape milă de ea. Mărimea simbriei ținea numai de bunăvoința părintească a doamnei rector, ceea ce încălzea în mod deosebit inima acesteia; nu că s-ar fi gîndit să profite în vreun fel: dimpotrivă, îi făcea plăcere să poată fi ea generoasă cu Hiltu. Nu era ceva supărător și nefiresc în dorința tuturor acestor fete de a avea bani, cît mai mulți bani, banii lor?... Dar mai era ceva: aspectul exterior. Nu se putea ca o servitoare să nu fie și femeie, cu tot ce urmează — ptiu! — toată această rușine! Doamna rector văzuse fete care-și puneau panglici la pălărie și se împopoțonau, care aveau oglindă. Hiltu nu arăta și nu va avea desigur astfel de porniri. Părul său blond cînepiu era împletit în cozi; timidă, avea mereu privirea liniștită și sinceră ca de copil. Era peste putință să-ți închipui că Hiltu ar putea constitui cel mai mic pericol pentru Ragnar care, în această privință, răspundea pe deplin ambițiilor mamei sale. Doamna rector putea de data aceasta să slăbească puțin obositoarea supraveghere. Și era atît de mulțumită de „Hildu" — cum îi spunea ea cu accent suedez — încît atunci cînd fratele acesteia, birjar în oraș, o aducea acasă, „Hildu" avea dreptul să îl servească cu o cafea în bucătărie.

De asemeni bătrîna doamnă nu încercă vreo bănuială cînd Ragnar, după ce Hiltu se obișnuise puțin, constată că nimic nu o mai împiedica acum să facă o călătorie pînă la mătușa Sofia, călătorie mereu dorită și amînată cu suspine. Doamna rector fu desigur împotrivă, ceea ce nu o împiedică să se pregătească de drum. Preparativele durară o săptămînă. Trăi în gînd toate dezastrele și calamitățile care ar fi putut avea loc în timpul lipsei ei de acasă; între altele puse să se facă o verificare completă a sobelor și căminelor, schimbă aranjarea mobilei în camere, blocă uși. În cele din urmă veni și clipa cînd vagonul — fără să o întrebe cîtuși de puțin, așa, de capul lui — se urni și netulburat o duse spre Pori, deși ea tocmai își amintise de o precauție pe care totuși omisese să o ia.

Fericitul Ragnar trecea deja creasta colinei întorcîndu-se spre casă. Amurgul se lăsa tot mai greu și totul era minunat.

Niciodată mai înainte Ragnar nu încercase ceva asemănător cu ce simțea reîntorcîndu-se la vilă.

Avea douăzeci de ani; primise tot ce se putea mai bun în privința educației; era unicul fiu al unor vechi burghezi ireproșabili. Înalt dar firav, ca descendentul unei prea vechi stirpe: pielea, dinții, unghiile, vocea, toate îi erau pure, delicate, fără cea mai mică pată. Educația lui nu a fost propriu-zis premeditată; căci doar natura poate modela un ansamblu atît de coerent cum era Ragnar Palmerus. Logica instinctivă a părinților lui îl orientase numai, din față, în acest sens. L-au îngrijit întotdeauna; de iubit, aproape niciodată. Aproape niciodată nu a plîns mai serios; nimeni din pricina lui nu a plîns vreodată. Diversă natura, diferiți copiii ei. Ragnar era unul dintre aceștia, un exemplar rar, cu totul ieșit din comun. În viața lui gîndise prea puțin. La drept vorbind, el nu gîndea nici în situația deosebită în care se afla acum pentru prima oară.

Coborînd colina spre vilă, surîdea și tresărea, dar într-un anume fel, pradă deopotrivă unei spaime plăcute și unei încîntări.

Ragnar nu avusese prin preajmă-i alte femei tinere decît numeroasele servitoare ale familiei, pe care întotdeauna le putuse frecventa nestînjenit. Cum era unicul ei copil, doamna rector i-o permitea fără reproșuri, știind că fetele, urmărite îndeaproape, nu puteau avea vreo influență asupra evoluției băiatului. Lui Ragnar îi plăcea să-și amintească de cele care-l îngrijiseră în copilărie. Existaseră una sau două Manta și o oarecare Miina, în tovărășia cărora petrecuse cele mai plăcute clipe ale sale. Cînd Manta avea o clipă liberă se așeza la masa din oficiu și, cu capul între mîini, privea un tablou în care un hornar glumea cu slujnica perceptorului. În acest timp Ragnar, călare pe spinarea Mantei, fornăia cît putea și lăsa frîu liber imaginației: zburda pe un cal uriaș disprețuind orice pericol. Sălta și își strîngea calul — pînă cînd Manta, plictisită, îl dădea jos...

În copilărie Ragnar era conștient că este fără discuție superior servitoarelor. Vara, cînd urca pe stîncile Pyynikki-ului, cea care îl supraveghea îl urma ca o umbră; nici vorbă să-l țină de mînă — îi era cel mult îngăduit să-l ducă în brațe pînă la mama sa. Și dacă se întîmpla să se rănească, vina era a ei.

În fragedă copilărie, îi plăcuseră totuşi mult servitoarele; dar veniră apoi anii în care le disprețuise profund. Îi plăcea să vorbească urît despre ele, iar fetele la rîndul lor se purtau cu el de sus. Apoi, puţin cîte puţin, ele i se adresară cu „Domnule Ragnar", îi spuneau „tînărul domn" şi treptat se stabili un nou sistem de relații. Ele începură să îl trateze cu admirație, chiar şi cu respect; iar el să le evite. Fusese perioada în care mama lui îl socoti un adolescent admirabil şi exemplar — căci schimbările survenite de ambele părţi nu scăpaseră ochiului matern, iar rezultatul pedagogiei sale o umplea de o satisfacție deosebit de plăcută. Aceasta cu atît mai mult cu cît dezvoltarea sexuală a fiului său, deşi o frămîntase, era un subiect ce nu trebuia adus în discuție şi nici măcar gîndit. Cum însă nevoia e deseori lege, i s-a întîmplat să trebuiască să accepte şi fete cu o astfel de înfățişare că ar fi preferat, datorită lui Ragnar, să nu le angajeze; dar a putut constata cu bucurie că temerile ei erau toate fără temei. Ragnar nu înceta să crească în forță şi frumusețe şi era evident la fel de curat la suflet şi la trup.

Adevărul era totuşi oarecum diferit. Desigur evita servitoarele şi nu părea să le acorde interes, dar aceasta doar în aparență. Realitatea era că în pofida staturii sale înalte se simțea acum în stare de completă inferioritate. Mai ales față de una dintre ele, o fată robustă şi proaspătă, foarte sigură de pro-

priile-i farmece. Cînd aceasta îl fixa cu privirea ei provocătoare, el fremăta. Fata observa, se întorcea din prag și rîdea. Zgîndărit în amorul propriu, se așeza la pîndă îndărătul ferestrei odăii sale și o urmărea cum urcă scara de piatră ce ducea în curtea de sus; seara se culca pe podeaua camerei pentru a o auzi, în bucătăria aflată chiar dedesubt, cum se vîra în pat.

În singurătatea de la vilă fata sperase că peste vară va petrece binișor în tovărășia tînărului domn și în așteptare rămăsese acasă, seară de seară, spre marea mirare chiar și a doamnei rector. Dar cum nătăfletul nu părea dispus să se decidă, sfîrși prin a obosi. Începu să facă din ce în ce mai des escapade în oraș, se alese mai întîi cu mustrări; apoi, după o noapte în care cam întrecuse măsura cu un pompier în bucătărie, Lempi fu alungată. În timp ce fata își făcea bagajele, fredonînd cu voce tare jos în bucătărie, Ragnar simți amărăciunea cea mai adîncă pe care o cunoscuse vreodată. Amărăciune care nu întîrzie să se transforme în așteptarea plină de nerăbdare a fetei următoare.

Aceasta fu Hiltu, fiica lui Juha, arendaș din Toivola. Ea sosi așa cum era normal, îmbrăcată caraghios în haine țărănești, încălțată cu niște ghete noi a căror piele unsuroasă nu se înmuiase încă și ale căror șireturi erau tot de piele. Pentru vîrsta ei era de talie mijlocie, dar atît de slabă, că trupul îi părea

lipsit cu totul de forme. Părul pieptănat strîns, din pricina căruia și capul îi părea ofilit, întărea această impresie. Întreaga-i feminitate se refugiase în arcul buzei superioare, în blîndețea linitită a ochilor ei mari albaștri, și poate puțin în voce.

La sosirea lui Hiltu, Ragnar afișă toată ziua un aer morocănos și manifestă cea mai deplină indiferență. Doamna rector îi ținea lui Hiltu o adevărată lecție despre conținutul dulapului de vase din coridor, cînd Ragnar trecu pe acolo fredonînd cu un aer de superioară detașare. Dar odată ușa închisă, nu ar fi fost în stare să spună ce anume fredonase. I se părea că Lempi, servitoarea gonită, își bătea joc de el arătîndu-i cu degetul palida creatură. Așteptase din tot sufletul înlocuitoarea, pe care o vedea mai mult sau mai puțin asemănătoare cu Lempi — și iat-o pe cea care sosise. Înflăcărarea imaginației sale se stinse dintr-o dată; se simți neplăcut descumpănit. Avusese timp să vadă gura și privirea tinerei fete și nu putea desigur să o ignore cu desăvîrșire. Nu se mai simțea însă nici intimidat de propria-i inferioritate, cum fusese cazul cu Lempi și cu celelalte care o precedaseră. Ragnar ajunsese la punctul în care nu mai putea fi indiferent oricare ar fi fost înfățișarea noii venite. Ar fi preferat totuși să-i semene lui Lempi. Cea care îi luase locul nu înceta să-l indispună.

Ragnar ieşi în grădină şi se aşeză undeva la întîmplare. Era deja toamnă, după-amiaza era rece şi limpede şi un miros cunoscut urca din grădina de zarzavaturi. Vila avea şi ea un aer rece şi greoi. După cîteva clipe Ragnar observă că Hiltu, cu găleata în mînă, se îndrepta spre fîntînă. Ajunsă aici, se opri, neştiind ce să facă, cercetă şi înconjură prudent ghizdul îmbrăcat în scînduri din care ieşea o pompă de fontă. Soarele îi lumina părul blond şi faţa de copil, în care se citea o dezorientare vecină cu disperarea. Îndrăzni să atingă pompa, dar fără să înţeleagă prin ce manevră se putea obţine apa. Ragnar observă şi fu cuprins de o dorinţă sinceră de a-i veni în ajutor, sentiment pentru el cu totul neobişnuit. Se arătă şi îi spuse, cît putu de prietenos, cu vocea-i subţire — instinctiv adresîndu-i-se la plural:

— Nu ştiţi să vă folosiţi de o pompă?

Tînăra fată era gata să plîngă. Era speriată de vocea nefirească a tînărului bărbat, de propria-i ignoranţă, de tot ce i se întîmpla — şi nu răspunse nimic. Ragnar îi luă găleata din mînă, o agăţă de ciocul pompei şi începu să tragă apă. Atunci umbra doamnei rector apăru sus, în verandă:

— Ce faci acolo? îi strigă în suedeză.

— Ajut fata, nu ştie să manevreze o pompă.

Hiltu nu auzi decît cuvîntul „flikan" — „fată" — şi înţelese că se vorbea de ea. Apucă în grabă

găleata pe care Ragnar tocmai o umpluse și acesta avu timp să observe încheietura delicată și mîna mare prelungă. Dar tînăra fată urca deja cărarea. Ragnar, cu un aer dezinvolt, o urmă. Avea puțin foc în obraji și se afla într-o stare de spirit cu totul neobișnuită. Vechile-i vise își cereau din nou cu violenție dreptul la viață; prima impresie se împrăștie. Era ceva nemaiîncercat, nou — i se părea că însăși căldura soarelui i se strecurase sub haine, iar ochii descopereau deodată verdele bogat al toamnei. Presentimente minunate umpleau inima acestui adolescent crescut în singurătate. Fu cuprins de o dorință cum nu mai cunoscuse pentru cineva. O simțea în brațele sale: ar fi vrut să vadă cît era de ușoară, să o salte în brațe, să o strîngă... Nu mai era vorba de o inferioritate!

În seara aceea chiar, Ragnar, întors în camera sa, începu să pîndească ce se întîmpla la catul de jos; în bucătărie. Mama sa continua neobosită cu instrucțiunile, și cînd ea plecă, se înstăpîni o liniște desăvîrșită. Ragnar se lungi pe podea, dar nu auzi nimic; deveni în schimb deplin conștient de ridicolul poziției sale. Un declic i se produse în minte și uită să mai asculte. Făcea asta de mai demult — dar *asta* era oare ceva normal? Ce ar fi spus colegii lui — cei care îl tratau cu atîta considerație — dacă l-ar fi văzut făcînd *asta*? Chiar Lempi ar fi rîs desigur... Dar Lempi plecase, și, cu Hiltu, nu era ni-

mic de ascultat, nici cel mai mic zgomot. „E o prostie *asta*", gîndi (și în acel moment *gîndi* cu adevărat!). Se ridică dintr-o mișcare, se duse să se culce și, după un timp de panică, sfîrși prin a adormi visînd-o pe Lempi. Așa fu pentru Ragnar ziua sosirii lui Hiltu.

Dar a doua zi dimineață același tînăr bărbat cu trăsături fine se plimba prin întreaga vilă. Somnul făcuse ordine în mintea lui; un interes nou, mai clar, îl atrăgea spre Hiltu. Încă din ajun aceasta părea să se fi adaptat foarte bine la noul mediu. Ragnar o văzu pompînd apă de parcă asta ar fi făcut toată viața, iar doamna rector nu trebui să-i mai repete vreo lecție. Micile-i farmece apărură într-o lumină mai puțin defavorabilă; Ragnar îi fixă cu îndrăzneală albastrul ochilor, fără ca ea să îi răspundă cu privirea. În cursul zilei își făcu din ce în ce mai des de lucru în preajma fetei, și cînd seara doamna rector plecă în oraș, vechea pasiune se reaprinse în el, arătîndu-și dintr-o dată noua sa natură: fantasmele timide și extravagante ale unui adolescent fură înlocuite, de i încă inconștient, de dorința unui bărbat. Mai înainte îi era aproape teamă să rămînă singur cu o fată în casă; acum, lipsa mamei îi producea chiar o mare plăcere.

Cădea seara, Lacul Sfînt se odihnea calm și întunecat, iar undeva deasupra muntelui Hatanpää se înălța încet secera lunii, în primul ei pătrar. Rag-

nar contempla toate aceste minunății de la fereastra salonului ce dădea în verandă. Întrerupse fredonatul fără măcar să remarce; se bucura de absența mamei lui, de pacea care se furișa în inima-i tînără, alungînd tristețea. Blîndețea serii îi îmblînzea pulsația sîngelui și a dorinței, iar lumina vie a lunii reînsufletea impresii uitate din prima-i copilărie. Și cînd un zgomot înăbușit de vase ajunse pînă la el dinspre bucătărie, sufletul său era numai căldură. Toate erau minunate, totul era numai blîndețe în seara aceea — seară care, aidoma celor care au precedat-o, sporea numărul mereu mai mare al serilor vieții sale.

Da, toate erau minunate în seara aceea, cînd se făcu auzit clic-clac-ul copitelor unui cal. Doamna rector se întorcea cu trăsura din oraș. Și o auzi strigînd în direcția bucătăriei cu o voce voioasă:

— Hildu? ceaiul e gata? E aici fratele tău, servește-i și lui unul.

Apoi intră în salon. Văzîndu-l pe Ragnar spuse surprinsă:

— Dar e de-a binelea noapte. De ce nu ai luat o lampă?

Nu putea înțelege ca fiul ei să stea în întuneric — așa ceva era pentru ea la fel de imposibil și inimaginabil ca și neglijența, și atît de îndepărtat de firea ei că nu găsi măcar cu cale să îl dojenească.

— Tocmai mergeam să o aprind, spuse el.

Savurară apoi împreună ceaiul de seară, Hiltu urmînd întocmai instrucțiunile primite. Părea mai vioaie și doamna rector ținu să-i spună lui Ragnar că fratele ei bea și el chiar atunci un ceai în bucătărie și că se gîndea că Hiltu va deveni o fată de treabă și spuse „o fată" și nu „o creatură", ca de obicei cînd era vorba de servitoare. Toate se desfășurară cum trebuie și întreaga seară fu doar o armonie.

Cînd Ragnar urcă în camera lui, departe de a se așeza să asculte, se dezbrăcă și se vîrî în pat. Impresiile zilei exacerbau, fără ca el să-și dea seama, tînăra-i virilitate. Vara care trecuse adusese desigur cu ea zile și seri bogate în trăiri, dar toate păreau acum rămase undeva în urmă. Și puțin lipsi ca, în căutare de cuvinte, să nu-și spună rugăciunea din copilărie și se imagină petrecîndu-și noaptea singur cu Hiltu în vilă. Înainte de a adormi un spirit fericit înclină spre hotărîrile cele mai bune: Ragnar își promise să-și convingă mama să plece într-o călătorie. Adormi cu acest gînd.

Astfel pornirea de dragoste a lui Ragnar primi o orientare fermă, iar dorința sa își găsi un obiect. În timpul acestor zile el fu cu mama sa un fiu deosebit de bun și atent. Desigur, i s-a prescris un întreg cod de îndatoriri de la care orice abatere ar fi fost la fel de deplasată ca și faptul de a nu te spăla

pe dinți. El i se conformă însă, cu o sinceritate nu mai puțin surprinzătoare pentru instinctul doamnei rector decît visarea sub clar de lună.

Hiltu era în centrul a toate, dar Ragnar se știu stăpîni în această privință uluitor de bine. Cînd se ivea ocazia, privea desigur cu îndrăzneală în ochii mirați ai tinerei fete, în care credea să ghicească semnul unui început de simpatie. Pentru altceva ora nu sosise încă.

Pregătirile de plecare ale doamnei rector se încheiară într-o seară tot cu lună plină, ca și aceea al cărei răsărit îl contemplase Ragnar de la fereastra salonului. Urma să înceapă prima din cele trei nopți cu clar de lună în care Hiltu și Ragnar fură singuri singurei în vila din Pyynikki. Într-un timp care a fost cum a fost, sînt de-atunci vreo cincisprezece ani...

Şi astfel, în seara aceea, mai strălucitoare ca niciodată luna plină, strecurîndu-se printre coroanele teilor şi arţarilor, îşi varsă lumina pe faţadele vilelor care dădeau spre Lacul Sfînt. De jos de tot, de lîngă mal, dinspre stîlpii debarcaderelor şi scările cabinelor de baie, se aude un clipocit uşor. Pyynikki, cu uzinele şi hotelurile sale impunătoare, cu vilele şi grădinile sale splendide, simte în răcoarea clarului de lună că a venit toamna. S-au dus plăcerile verii şi nu e chip să le întorci înapoi. Cei care s-au bucurat de ele dorm sau veghează acolo în oraş în casele aliniate pe străzi; versantul toamnei are însă şi el bucuriile lui robuste, cînd omul încă treaz istoveşte cele din urmă forţe ale soarelui. Unii dintre cei care s-au dăruit acestor bucurii dorm fără îndoială sub pămînt, în cimitirul din cîmpia Kaleva: pieptul plăpînd al unei tinere muncitoare — care la petrecerile din vară, de pe pajiştea Pyynikki-ului cînta încă cu o voce clară în corul bărbaţilor şi femeilor — şi-a dat deja ultima suflare, în vreme ce

tovarăşii ei, în clipa aceasta poate, hoinăresc prin parc sub arţarii crepusculari.

Numeroase vile din Pyynikki sînt de pe acum pustii. Totuşi în zilele frumoase, cîte cineva se mai poate plimba pe alei, reamintindu-şi plăcerile estivale ale mezinilor familiei, mici iubiri nevinovate, care poate continuă încă pe aleile sau în cercurile de prieteni din oraş, în timp ce aceiaşi tineri, maturizîndu-se, vor fi în curînd gata pentru îndatoriri de neocolit şi fericiţi de viaţa lor. Doamna rector şi fiul ei, neavînd un apartament în oraş, locuiesc în vilă şi vara şi iarna. Chiar acum ajunge pînă la lac licărul unei lămpi singuratice. Văzînd-o, trecătorul care îi cunoaşte poate să îşi imagineze. în drum spre casă, cum doamna rector, această femeie cumsecade, trăieşte acolo fără grija zilei de mîine, bucurîndu-se de succesele fiului ei, petrecîndu-şi zilele bătrîneţii ca o binemeritată răsplată pentru viaţa exemplară consacrată în întregime îngrijirii soţului şi căminului. Doamna rector este una dintre femeile cele mai respectate din oraş. Şi trecătorul care contemplă licărul lămpii, îşi imaginează, fără a lua seama, şi pentru el, la bătrîneţe, zile asigurate la fel, se gîndeşte la drumul ireproşabil urmat de propria-i familie, la activităţile sale în consiliul municipal, sau, dacă e o trecătoare, în cercul de croitorie. Şi tot înaintînd spre căldura propriului cămin, îşi continuă meditaţia, minunîndu-se de felul în care familia în-

nobilează toate cele, pînă la problemele omenești cele mai delicate, pe care le orientează din copilărie în direcții sănătoase și curate.

Acestea erau gîndurile pe care le putea inspira licărul lămpii din vila defunctului rector — vila în care totuși, în chiar această clipă, nu se aflau decît Hiltu, servitoarea, și „tînărul domn" Ragnar. Resorturile vieții erau însă acolo mai încordate decît ar fi putut presimți un trecător. De ce dintr-o dată lumina s-a stins înspre lac? E încă prea devreme pentru a merge la culcare.

Motivul este că Ragnar — care întorcîndu-se de la gară tremura aproape de bucurie și surescitare, dar care în același timp nu știa ce să facă — aprinsese mai întîi lampa din salon. Asta doar pentru a face ceva, apoi se așeză ascultînd. Se ridică însă imediat, trecu în coridor, înaintă spre ușa bucătăriei. Ceva răsună acolo: se dădu înapoi cu grabă și se prefăcu că are ceva de lucru la masă. Hiltu nu-l auzi însă și în bucătărie continuară zgomotele obișnuite. Ragnar știa că Hiltu va veni curînd să-i servească cina pe chiar această masă. Stinse lampa fără să se gîndească la nimic și rămase în întuneric. Luna, mai palidă, se înălțase mai sus: strălucirea ei avea o splendoare care îl îmbăta, datorită faptului că trenul care o ducea pe mama lui plecase de-acum cu siguranță. Lumina lunii era singura care, în seara

aceasta, va mai intra în vilă. Venea din voință proprie peste crestele arborilor. Ragnar încercă un sentiment nou și necunoscut de prietenie pentru acest meteor etern. Îi părea că luna trage cu ochiul, seducătoare și păcătoasă, ca pentru a-i aminti de o înțelegere secretă, făcută încă în copilărie, deși o asemenea intimitate nu-i mai fusese acordată niciodată. În această clipă, imaginea pe care mama lui Ragnar credea să o fi modelat în sufletul fiului ei își avea toate trăsăturile alterate. Aspectele cele mai primitive ale jumătății animalice a ființei umane se agitau în reprezentări nu mai puțin primitive în conștiința acestui mare pui de om.

Prin cugetul lui Ragnar trecu gîndul de a urca la etaj și a aștepta acolo ca Hiltu să-l poftească la cină. Se strecură fără zgomot pe coridor pentru a urca pe scară, dar exact în acel moment Hiltu ieși cu tava și în întuneric nu îi remarcă prezența decît cînd umărul ei atinse brațul băiatului. Creierul lui Ragnar funcționa ca acela al unui om beat. Era foarte important, își spunea, să o conducă pe Hiltu de braț prin salonul întunecat pînă la masă. Acest gînd, el îl înveșmîntă cu vorbe ridicole, a căror lipsă de sens o remarca și el perfect. Hiltu spuse simplu:

— Luați lampa, voi vedea mai bine să pun masa.

— Și dacă nu o fac?

— Luați-o totuși.

Vremea era foarte liniștită. Clarul de lună ardea printre tei.

— Ești prietena mea, Hiltu? Sînt atît de singur aici.

Ragnar simți că nu ar fi putut spune aceasta dacă ar fi vorbit în suedeză.

— Nici dumneavoastră nu sînteți prietenul meu.

— Ba da, Hiltu.

— Nu; mă speriați dinadins. Mi-e destul de frică și așa aici. Luați lampa.

— Nu-mi faceți rău, Domnule, nu mai am pe nimeni...

Fraza rămase neterminată. Vocea i se sparse în începutul unui hohot violent de plîns. Fata nu mai știa cum să se desprindă. Totuși nu se temea încă de Ragnar.

Clarul de lună începu să prindă din clipă în clipă tot mai mult curaj. El vorbea aceluiași instinct viril ca și pielea plăcut mirositoare a tinerei fete și minunatul sentiment de singurătate care emana din încăperile vilei. Cei doi copii, deopotrivă în lipsa lor de experiență, căzuseră sub puterile imponderabile ale naturii.

În sufletul juvenil și lipsit de sensibilitate al lui Ragnar o întreagă serie de sentimente, care în zilele din urmă rămăseseră adormite, prindea din nou viață:

dragoste, milă, responsabilitate personală, se deștepta în el o umanitate profundă și esențială. Pînă atunci viața lui fusese ferită cu grijă de situații care le-ar fi trezit, și astfel aceste sentimente dormiseră. Dar viața, care deodată se trezește, este întotdeauna ezitantă, chiar dacă cei care se trezesc ar fi îngeri. Și Ragnar, fiul rectoresei, ce ar fi putut spune dacă ar fi trebuit să răspundă îngerilor?

Orice suflet este în străfundurile sale cinstit. Și în străfundurile lui orice suflet înțelege valoarea umanității simple și pure. Drumul ascendent al umanului este întotdeauna evenimentul suprem care se poate produce în cercul existenței. Germinația și creșterea umanului sînt în ele-însile — și ele însile în întregime o serie enormă de evenimente, a căror îngrijire și contemplare sînt prețioase în cel mai înalt grad. În straturile superficiale ale materiei degradarea este posibilă; umanitatea cea mai profundă și mai esențială își urmează însă calea fără a se degrada vreodată. Și e îmbucurător peste măsură dacă materia, ajunsă la nivelul unei anumite calități omenești, poate, chiar și în parte, să se mențină la el. Dacă nimic nu se întîmplă, această umanitate rămîne în adîncurile cele mai profunde și doarme. Dar cînd un eveniment mare se produce deodată — ea se trezește neliniștită. În întîlnirea de dragoste, două nuclee umane pătrund în interiorul unui același cerc, și ceea ce este uman tremură atunci rînd

pe rînd în speranță și disperare. Din aventura aceasta va ieși oare învingător și întărit?

Undeva, departe de adîncul inalterabil, se afla înfrigurat capul lui Ragnar, cu creierul și organele sale de simț. Avea conștiința semnificației evenimentului și, din instinct, de puținătatea forțelor sale. Auzea, ca venind dintr-o gură străină, cuvintele pe care hohotele de plîns ale lui Hiltu le aduceau pe buzele lui:

— Nu-ți fie teamă... Te iubesc... bineînțeles că o să iau lampa... dar tu, mă iubești?

Dar tînăra fată, plîngînd cu lacrimi fierbinți, încerca să scape spre bucătărie. Ragnar o urmă fără să o slăbească. Luna lumina deja coridorul. În prag Ragnar încercă, fără să reușească, să o sărute. Delicat, o lăsă apoi să meargă în bucătărie, iar el se reîntoarse în salon.

Pentru prima oară au curs din pricina lui lacrimile unei femei — ale unei fete fecioare. Evenimentul mîngîia egoismul lui de copil ca o pală de aer cald și melancolic, ca o binefacere pe care mama sa nu o tolera (această mamă pe care instinctul său o descoperi străină și bătrînă, de cum îi trecu prin gînd ideea că ar putea apărea brusc în această atmosferă). Toate acestea făceau una cu splendoarea clarului de lună, cu această singurătate nemaiîncercată în care exista totuși mai multă viață decît în oricare din situațiile de mai înainte.

Căci Ragnar avea în această clipă un sentiment foarte viu și neobișnuit de singurătate. Tînăra fată pe nume Hiltu care acum era aici aproape de el, fără grai, cu privirea încărcată de dorințe, scăldată de clarul de lună, nu era decît o fantasmă și nicidecum aceea care fugise în bucătărie și al cărui plîns s-a liniștit poate acum.

Hiltu plîngea în hohote pe patul din bucătărie; asemeni unei călătoare care, ca să se odihnească, se așează pe marginea drumului. Ajunsese aici, în acest ceas al serii, pe calea ce-o avea de străbătut, în trecerea ei pe pămînt, în care Toivola, cu coliba mizerabilă și iubită, pierdută în fundul pădurii, fusese prima etapă. Crescuse fără ca cineva să bănuie că fetița aceasta infinit neînsemnată era sortită să plîngă într-o zi într-un alt decor: în bucătăria unei vile pe coasta Pyynikki-ului aproape de Tampere. Cu toată tinerețea ei, drumul fusese lung și marcat de multe încercări.

Lipsurile de tot felul care odinioară, în inima codrului, îi însemnaseră firea — o, cum îi încălzeau acum inima! Acolo, în penumbra pădurii supsese la sînul mamei. Din instinct, aceasta, chiar dacă o clipă înainte se mai certa, alăptînd-o tăcea. Gîndurile-i au un gust dulce-amar. Gîndește ... o descărcare de la sine a sufletului, aidoma laptelui ce curge din sîni: un copil atît de fraged (căruia nu i se spune

încă ținc sau fetiță, ci pur și simplu „copil") ține încă în întregime de domeniul femeilor. Un sugar nici nu e socotit o ființă omenească. El mai trebuie botezat și după aceea femeia însăși trebuie binecuvîntată, fiindcă și-a încheiat lehuzia. Problemele acestea bărbatul — care doar cîțiva pași mai încolo pleacă lingîndu-și lingura după masa săracă — nu le știe și nici nu vrea să știe de ele. Mama e puțin îngrețoșată de această blîndețe care o încearcă, dar nu i se poate împotrivi, cum nu se poate împotrivi laptelui care îi umflă sînii. Cînd se gîndește la copil, că ar putea muri, înălțimea și puritatea gîndului îi sînt de nesuportat aproape. Singure grijile concrete ale acestui tulbure moment s-ar cădea să ii rețină atenția; dar cît acesta se prelungește, mii de alte gînduri, tîrînd-o spre trecut, împingînd-o spre viitor, i se învălmășesc în minte.

Fiindcă poate i-e dat sugarului să trăiască. De data aceasta e o fată: știe de cîte amaruri o să aibă parte pe lume. Mama, cu silă, revede crîmpeie din propria-i viață. Bărbatul care, chiar adineauri se plîngea bombănind că pîinea se termină prea repede și amenința că „o să pună el capăt rontăitului pe ascuns", habar nu are și nici nu îi trece prin minte că așa ceva ar trebui să îl intereseze. Știe, cel mult, că e „la al doilea". Dar de faptul că ăștia doi sînt ai lui — spre deosebire de cel de colo, despre care nu ar putea spune la fel — ea nu e sigură că el își

amintește măcar. O fată ... Abia înțărcată, se va îndrepta spre aceeași silă.

Astfel fusese odată alăptată, în seri de toamnă, la lumina slabă a unui opaiț cu ulei. Clipa îi apărea înspăimîntătoare în pădurea pustie și adîncă, născînd acest mister continuu, cel mai mare dintre toate, viața, milioanele de celule calde palpitînde. Dar viața acolo nu era făcută doar din amurguri de toamnă: au fost și seri de vară în care pentru niște căni de lut sparte fără voie, copila de patru ani, în picioare, lipită de peretele casei aștepta nemișcată să i se svînte lacrimile ... Și acolo, privind în calmul serii de vară liziera joasă a pădurii, hohotele-i de plîns, într-adevăr, se linișteau: și uita întîmplarea, cum uita și cina neterminată. Micuța visătoare din pădure se întorcea în casa întunecată și mergea să se culce. Rară, puțin tremurată, respirația ei trăda venirea somnului.

Din toate acestea se adunau o viață și o copilărie pline și întregi. Membrele subțiri i se mai împliniră, părul îi crescu destul de lung pentru a fi împletit într-o codiță subțire, impresii noi îi sporeau zi de zi înțelegerea lucrurilor. Hiltu din Toivola venise pe lume; mulți îi cunoșteau de-acum numele. Și era deja în stare, la vremea cositului, să facă una din zilele de lucru datorate proprietarului terenului arendat. Și tot așa, într-o toamnă, se pomeni în grupul celor care mergeau la școala parohială. Ce a fost

conceput și zămislit nu va înceta să crească cîtă vreme nimic nu se opune. Și oricît de fără sens ar fi această concepție și naștere, embrionul își urmează nu mai puțin implacabil drumul, care duce în cele din urmă spre moarte. Este cu neputință de altfel să dai îndărăt. Este imposibil chiar și în condițiile mizerabile de existență din acești codri pustii să abați în vreun fel din curgerea lor înceată și oarbă marile legi ale naturii. Și e bine să-ți faci sprijin din experiența celor mai buni, fără ca fiecare în parte, ca Jussi tatăl de pildă, să aibă nevoie să caute să înțeleagă prin propriile-i forțe.

Dar oricum ar fi la școală, copiii din grupul de colo, îmbrăcați în hainele frumoase, trebuie să o urmeze: munca, tot ei sînt cei care vor trebui să o facă — și așa mai departe. Toată această corvoadă fără sfîrșit, din care nu iese nimic niciodată. Un asemenea copil poate presimți, instinctiv, inconștient, întreaga oroare și stupiditate a acestui destin. Sîngele din venele sale pare să intuiască totuși că trebuie să existe în om și ceva care l-ar putea smulge, în trecerea lui pe pămînt, de sub puterea destinului și că acest ceva e dezvăluit de creșterea de la sine a membrelor sau a inteligenței sale, așa cum floarea fără rod seamănă florii adevărate. Cînd sîngele îi e pătruns de asemenea intuiții, ființa, îngrozită, încearcă să-și desfășoare activitatea ca și cum o rîvnă zeloasă ar putea schimba ceva, ca și

cum cea mai perfectă corolă ar putea face fecundă o floare sterilă. Un alt presentiment îi spune: „Trăiești doar ca să mori!“. — „Nu se moare, nu se moare — să încercăm să fim devotați și curați — nu se moare“. Așa răspund bătăile inimii.

Cînd Hiltu începu să se poată face folositoare, întrecu cea mai mare parte din copiii de vîrsta ei. Mama sa, certăreață, aproape că suferea că nu o poate pedepsi cu adevărat; Hiltu avea în această privință ceva de sugar. În fiecare zi părea să aibă un țel pe care ochii ei palizi îl fixau de dis-de-dimineață. Făcea, fără cineva care să i-o spună, tot ce știa că intră în atribuțiile ei, punîndu-și uneori în încurcătură mama, căreia neglijența părea să-i placă într-un fel. Cînd Hiltu curăța prea bine un vas, deși acest lucru nu era în acea clipă neapărat trebuincios, maică-sa își pierdea răbdarea și bombănea: o oală atît de curată era un afront la mizeria lor fără leac.

Aceasta o speria pe Hiltu și o copleșea, ca și cum ar fi fost dezvăluită înaintea tuturor durerea ei cea mai adîncă; ca și cum un străin i-ar fi distrus echilibrul ascuns, ca și cum înecîndu-se cineva i-ar fi smuls scîndura de care se agățase.

Astfel de întîmplări se petreceau din cînd în cînd, accentuînd în firea ei înclinarea spre singurătate, care altminteri o apăra împotriva atacurilor celorlalți. Școala — departe de casă, învălmășeala

tuturor acestor ființe străine — fu, desigur, unul dintre aceste evenimente. Erau acolo fete robuste, gălăgioase, pentru care nimeni și nimic nu era necunoscut în sat și care găseau întotdeauna ceva de care să facă haz. Pe drum, ținîndu-se cu mîna de beregată, imitau pe bătrînul paraclisier care trebuia să trezească pe cei ce adormeau în biserică; colindau dughenele adunînd mici daruri; azvîrleau în catedră cu copertele cărților de rugăciuni. O gloabă vorbăreață, mare și osoasă, o apucă într-o zi pe Hiltu de mîini și o învîrti cu atîta putere că bocancii ei unsuroși descriseră în aer cercuri nebune. Lui Hiltu aproape îi dădură lacrimile și scena făcu să se simtă prost o bună parte dintre fetele turbulente: de Hiltu li se părea că nu trebuia să te atingi... După care s-au întors în clasă și lecțiile reîncepură. Aici, oricum, era mai bine, putea măcar să fie singură, deși sub teroarea cuvintelor severe ale preotului. Acesta dădea o viață înspăimîntătoare cuvintelor pe care Hiltu le citise silabisind în Catehism și în Cartea sfîntă. Îi părea că-l vede cu adevărat pe Dumnezeu undeva în cer, îl simțea uneori în timpul lecțiilor cu o claritate amețitoare; era îngrozită la gîndul că se afla întotdeauna sub privirea Lui și îi era cu neputință să creadă că Dumnezeu — acest Dumnezeu în fața căruia se prosterna coplesită — putea ierta păcatele, colcăind pretutindeni,

ale oamenilor. Ce bine ar fi fost să nu fi existat decît Isus şi deloc Dumnezeu ...

Tăcuta Hiltu, care în timpul recreaţiilor se ţinea de o parte lîngă peretele bisericii, duse tot timpul cît frecventa şcoala parohială o violentă luptă interioară, care se înteţi şi mai tare la apropierea primei împărtăşanii. Pe de o parte: biserica şi cuvîntul autoritar al pastorului, drept şi adevărat pentru că venea de la Dumnezeu, pe de altă parte viaţa, propria-i viaţă şi aceea a tuturor celorlalţi pe care îi cunoştea. Se întreba cum se putea trăi aşa din moment ce exista Dumnezeu, biserica şi pastorul şi se ştia prea bine ce înseamnă fiecare dintre ei. Pastorul, explicînd şi analizînd rînd pe rînd toate păcatele oamenilor, afirmînd că fiecare dintre noi — şi Hiltu asemeni celorlalţi — este vinovat de toate păcatele: crimă, furt, viciu ... şi mai spunînd că celui care crede toate păcatele îi vor fi iertate ... Hiltu nu se îndoia desigur de nimic din tot ce spunea pastorul. Dar cum putea un asemenea Dumnezeu, domnind sus în ceruri, să ierte totul? Şi ce fără număr erau păcatele săvîrşite de oameni pe pămînt! Rîdeau, se îmbătau, sărutau fetele, înjurau şi se certau — chiar colegele ei de şcoală, abia ieşite din biserică, puteau servi de pildă. I se părea că Dumnezeu nu putea avea nimic de-a face cu toate acestea. Fenomene naturale, „marile întrebări“ asupra con-

diției omenești nu au nevoie, pentru a răsări, de alt teren decît sufletul omenesc.

Despre lumea din suflet Hiltu nu știa mare lucru, apropiindu-se de Altar. Orga, cu muzica-i gravă, îi mîngîia hainele de împrumut, prea largi pentru ea; auzea rumoarea mulțimii de credincioși adunată în spatele ei... În sfîrșit îngenunche înaintea altarului. În fața ei nu mai rămase decît un spațiu gol liniștitor, în care nu se mai putea strecura nimeni; nu mai vedea decît semicercul format de fețele grave ale celorlalte fete. A fost singura dată cînd Hiltu se simți aproape de colegele sale: nici una dintre ele nu o mai iscodea cu privirea și nu-i mai batjocorea suferința... Pastorul coborî din altar pentru a împărți anafura; mai întîi Iita, apoi Lempi... se apropia... se apropia. Deschise gura. Nu mai văzu pe celelalte fete primind vinul; vedea doar potirul apropiindu-se de ea.

Și din nou, pe cînd în sunet de orgă părăsea corul, hainele-i prea largi alunecară parcă spre podea. Plăpînda Hiltu păși ca în vis. Dacă avea conștiința a ceva, era doar că în această clipă nu se afla în legătură directă cu Dumnezeu — ca și cum Dumnezeu ar fi fost cu totul absent, departe de ea, pe cît era sărbătoarea aceasta solemnă de o lecție de catehism. Se simțea legată în acel moment doar de orgă, de credincioși, de preoți și de celelalte fete împărtășite. Cînd întorcîndu-se la locul ei își sprijini ca

și celelalte fete fruntea de scîndura care, fixată de speteaza băncii din față, servea de pupitru, Hiltu nu se rugă, ci se odihni, și profitînd de prilej își șterse pe ascuns cu batista fața înfierbîntată. Era prinsă în bulboanele unui fluviu puternic; de data aceasta nu o înghițise, ci o tîra numai irezistibil. Viața unui om nu e decît împlinirea propriului său destin.

În această duminică de primăvară, după ceremonie, ea refăcu împreună cu mama ei drumul lung ce leagă biserica de coliba din Toivola. Pe la jumătate, își scoaseră bocancii și merseră mai departe desculțe. Natura le însoțea cu muzica-i tăcută. Depășiră ultimul cătun de cîmpie și intrară în pădure, unde înaintau fără greutate sub un cer îmblînzit de apropierea serii. Deși mama și fiica erau foarte diferite și ca străine una față de cealaltă, în timp ce străbăteau ultima verstă sufletul și spiritul lor se scăldau împreună în dulcea încîntare a naturii unanime. Pe chipul uneia ca și al celeilalte se întipărise o expresie deosebită, care putea fi pusă și pe seama oboselii de peste zi. Era vorba totuși de o sfîrșeală venită mai de departe; natura, în starea de suflet care le încerca, le dezvăluia fără știrea lor temeiurile ei ascunse. Mai evoluate, mai instruite ele ar fi putut spune că le încercase dorința de a muri, de a adormi pentru totdeauna în pacea serii.

Cu încălțările în mînă, obosite, înfometate, ajun-

seră acasă. Hiltu resimți un vestigiu din spaimele din școală: fapta de a pune în gură atît de curînd heringi și cartofi o tulbura. O făcu totuși — un sentiment de înfrîngere interioară i se cuibărise deja cu siguranță în cutele secrete ale conștiinței. Somnul le cuprinse. Și cu toate că sărmanul Ville — băietanul căruia, într-una dintre ierni, fratele mai mare Kalle îi rupsese cu lovituri de bîtă șira spinării — nu și-a întrerupt întreaga noapte durerosul piuit, mama și fiica nu s-au trezit nici măcar o dată din somnul lor adînc. În noaptea aceea a trebuit să se scoale Jussi, tatăl, ca să-i dea apă. Mormăi ceva încercînd să-l liniștească, aranjă pătura pe cei mici și se întoarse să doarmă. În interiorul și împrejurul locuinței, celulele vii, nenumărate, continuau să pulseze în noapte — în imensul codru pustiu din care primăvara se retrăgea încet în fața verii.

Vara își urmă cursul și Hiltu își îndeplini sarcinile, deși starea ei de spirit era puțin diferită de aceea dinainte de prima împărtășanie, pe versantul copilăriei. Starea nenorocitului Ville se agrava cu repeziciune și lui Hiltu i se părea că într-un anume fel acest nevinovat suferea pentru ea, ca și cum boala lui Ville i-ar fi îngăduit să scape, oarecum pe ascuns, de un pericol. Ca și ceilalți, nu îi dorea cu bună știință moartea, dar toți se lăsară cuprinși în tot mai mare măsură de o așteptare inactivă. Tatăl,

neglijîndu-și îndatoririle zilnice, se învîrtea fără nici o treabă sau ședea ore întregi, și într-un sfîrșit, cînd vara era în toi, plecă așa fără vreo noimă undeva dincolo de Tampere... Eliberarea sosi tocmai atunci: într-o seară, în timp ce-n iarba grasă din curte greierii cîntau pe întrecute, Ville adormi pentru totdeauna. Hiltu nu putu rămîne înlăuntru: contempla liziera albăstrie a pădurii, împovărată de cerul palid, arzător. Ceva asemănător cu un hohot de plîns o îneca. Undeva, departe, tatăl său, cu craniul pleșuv, umbla fără țintă. Kalle plecase de demult, iar acasă Ville tocmai murise. *A fi,* ce voia să însemne?

Tatăl se întoarse pe cînd mama aranja un fel de lințoliu alb, improvizat din niște boarfe vechi, în jurul trupului lui Ville. În seara aceea au încercat senzația mult timp dorită a unei eliberări; dar aceasta fu de scurtă durată. Continuau parcă să aștepte ceva, și deseori era mai neliniștitor ca înainte. Astfel că moartea săracului Ville nu a cîntărit destul de greu pentru a putea schimba ceva din existența lor.

Cît tatăl lipsea, mama oftînd adînc se așeza din ce în ce mai des pe pat și de acolo, cu voce slabă, îi spunea lui Hiltu ce avea de făcut. Fără îndoială nu era pentru prima oară că sta în pat, dar înainte nu dădea porunci, ci bodogănea dacă Hiltu nu înțelegea ceva de la sine. Acum, în cuvintele sale era chiar o notă de tandrețe. Perioadă straniu prevestitoare! —

și iată din nou soarele coborînd pe cer la apropierea toamnei.

Uneori, un bătrîn corpolent apărea în casa din Toivola și începea să îndruge:

— Ce-i cu ea, e un pic bolnavă, Riina?

— Nu relele ne lipsesc, suspină mama.

— Hiltu a ta va deveni în curînd nevastă, a și fost deja împărtășită.

— Cine știe!

— He, sînt sigur că flăcăii nu vor întîrzia să dea tîrcoale noului teren de vînătoare.

Bătrînul flecar își continua trăncăneala fără rost, chiar dacă nimeni nu-i răspundea. Semăna cu un animal neobișnuit și rău. Cînd într-un sfîrșit pleca, lăsa în urma lui ca un gol și atmosfera normală a casei distrusă. Nici nu se știa bine cine era bătrînul. Iar viața se poticnea parcă mai mult, în ceva neînțeles.

Sîmbătă e zi de saună. Ultima oară Riina o pregăti gîfîind și gemînd. Ieșind din această saună ea căzu la pat pentru totdeauna. Bolnavă ca bolnavă, dar avînd măcar alinarea de a sta în propriul ei pat. După un timp un miros de putreziciune începu să se răspîndească ... Acesta era drumul pe care îl străbătuse Hiltu pînă în această toamnă frumoasă, aceasta era înfățișarea pe care suferințele și moartea mamei sale i-o făuriseră. Viața din pădure o obișnuise într-atît cu toate, încît călătoria pe care tre-

bui să o facă nu o impresionă aproape deloc. Ochii i se umeziră puțin a plîns, căci viața pe care o lăsa în urmă, cu toate lacrimile din prima copilărie și cu toate suferințele care au urmat, formase totuși un tot unitar și cald.

Amurgurile de iarnă și de vară din copilărie, prima împărtășanie, soarta și moartea lui Ville și-a mamei, toate acestea, în clipa plecării, constituiau prețioasa ei comoară de amintiri. Fără să-i uite pe cei doi micuți pe care îi lăsa la Toivola, Lempi și Marti, cu mîinile lor slabe; și pe tatăl său, Juha, care în acest moment, cel mai dramatic al destinului său, trăia încă.

În față nu avea nimic, absolut nimic. Destinul mulțimilor și acela al indivizilor sînt foarte asemănătoare. Așa cum în perioade de război, de foamete și de ciumă, popoare întregi se pun în mișcare spre un punct oarecare al orizontului, tot așa această firavă tînără fată părăsea acum singurătatea pădurilor ei. Și așa cum membrii unei mulțimi ajungînd într-un oraș magnific nu admiră splendoarea cupolelor și statuilor, ci se răspîndesc care încotro, duși de instinct, avînd în străfundul ochilor propria flacără, tot așa tînăra fată nu văzu mare lucru din vapoarele, trenurile, coșurile uzinelor pe lîngă care trecu. Căci toate acestea nu aveau pentru ea aproape nici un sens.

Ajunse într-o casă cu multe camere, în care to-

tul era de o curățenie copleșitoare (și unde se făcea totuși curățenie în continuare!). Ajunsese aici; era aici — unde ar mai fi putut merge? Aici trebuia, ea, Hiltu, să îndeplinească atribuțiile unei menajere. Menajeră! În mintea ei cuvîntul era înconjurat de atîta autoritate, putere și siguranță că nici măcar în vise nu și-ar fi putut dori ceva asemănător. Totul era ieșit din comun: nu hrănea vacile, nu făcea de mîncare pentru bărbații care se întorceau de la lucru, nu mătura podeaua odăii. Mirosul acelei odăi nu avea ce căuta aici. Nici urmă de cizme noroioase și saboți, de pereți pătați cu scuipat și tutun de mestecat. Nu existau decît camere de o curățenie severă, în care aerul era același ca afară; și chiar atunci cînd era cald, lipsa mirosurilor te îngheța. Aici nimeni nu făcea ceva de înțeles; nimeni nu venea și nu pleca la lucru. Se mînca doar, se dormea, se pierdea vremea cu treburi cu totul fără rost. Nu se odihnea măcar după masă, deși ar fi putut.

Acestea erau realitățile care determinau aici conținutul — sau mai degrabă vidul — vieții lui Hiltu. Bineînțeles că nu se gîndea la aceasta, dar ele existau totuși. De fapt nu se gîndea la nimic; își făcea treaba, din care cea mai mare parte era pentru ea de neînțeles. Aici nu putea nici măcar să-și amintească viața bogată pe care o dusese și care rămăsese departe în urmă. Chipurile alor ei, morți sau vii, nu puteau veni aici nici măcar în întunericul

nopții, cînd sub pătura patului din bucătărie ochii ei se făceau grei. Casa și stăpîna formau o singură entitate a cărei autoritate mereu trează nu slăbea nici sub pleoape, în așa fel că nimic din exterior nu putea pătrunde. Și legat de aceasta Hiltu simțea profund că era acea „flikan" despre care doamna rector vorbise într-o zi tînărului domn. Nu își imagina nimic pentru viitor; nu își amintea nimic din trecut. Nu era tristă, veselă nu fusese niciodată; nu îi era nici măcar teamă. Nu trăia, *ființă* — ca pe fundul unei mări nesfîrșite și odinioară nebănuite, de unde nu e în firea lucrurilor să revii la suprafață.

În realitate destinul firavei Hiltu din Toivola era hotărît încă din primele nopți petrecute în bucătăria vilei. Aștepta numai încheierea formală, deși ea însăși nu știa încă despre aceasta nimic.

După ce se obișnui cît de cît, Hiltu luă desigur parte mereu mai activă la viața vilei. Era influența zilelor calde încă și însorite, atît de puternică întotdeauna asupra unui copil al naturii. Cînd soarele strălucea, chiar vila primea un fel de viață, ca și cum un organism viu s-ar fi trezit în ea. Curățenia luminoasă a camerelor, aleile ordonate și plantațiile se potriveau atît de bine acestor două ființe, doamna rector și „tînărul domn", încît prezența lor părea, în cele mai frumoase clipe, firească. Hiltu, care era departe de a fi lipsită de instincte, revenea și ea la viață. Privirea ei timidă întîlnea uneori pe aceea a tînărului care cu siguranță nu îi era ostil. Uneori, cînd se plimba prin parc cu capul descoperit, mersul lui legănat o făcea să surîdă. Cînd se afla lîngă el, expresia lui era diferită de aceea a doamnei rector. Și cînd aceasta se duse în oraș, Hiltu se simți mai relaxată, chiar dacă pedeapsa pentru această relaxare nu întîrzie să vină;

cînd, la căderea nopții, doamna rector se întoarse, primele ei cuvinte fură să o certe pentru o neglijență. Dar nu se opri să explice în ce consta aceasta, se ducea, venea, dădea dispoziții, preocupată mereu. Tot ce făcea, tot ce spunea era în legătură cu întoarcerea sa din oraș și n-a mai fost destindere și tihnă în seara aceea — și nici în cele care i-au urmat. Era aceeași forță autoritară care i se vîrîse lui Hiltu sub pleoape, supraveghindu-i visele, împiedicînd-o să se gîndească la altceva decît la vilă — vila prezentă și dincolo de ziduri și chiar de tavan. Căci deasupra era camera „tînărului domn". Dar cine era acesta? Fiul doamnei rector... Sus se făcea încă auzit un zgomot ușor. Cum ar fi dacă doamna rector ar lipsi o noapte întreagă? Tînărul domn ar îndrăzni să mai doarmă sus? — iar ea Hiltu, aici în bucătărie? În cazul acesta ar fi fost mai bine să doarmă mai aproape unul de celălalt — desigur nu în aceeași încăpere...

Doamna rector nu îi vorbi lui Hiltu în mod direct de plecarea ei. Era doar tot timpul ocupată, gemea, îl chema mereu pe tînărul domn în ajutor. Concluziile acestui du-te-vino erau întotdeauna aceleași: „Hildu" va face aceasta, „Hildu" va face cealaltă. Din aceste directive Hiltu nu auzea sau nu înțelegea cea mai mare parte, dar toată această ha-

rababură care însoțea pregătirile de plecare avea și o parte bună: doamna rector nu se mai gîndea să o mai mustre pe tînăra fată pentru nevoile imediate.

Văzînd-o îmbrăcată în negru Hiltu ghici că stăpîna ei pleca într-o călătorie. Afară cerul avea o strălucire stranie și nesigură, care părea să se potrivească acestei îmbrăcăminți de doliu. Doamna rector spuse chiar că auzise tunînd și că probabil se pregătește de furtună — trebuia întotdeauna să fie și ceva împotrivă. Totuși seara, cînd în cele din urmă plecă, cerul se făcu mai senin și timpul se stabiliză. Tînărul domn o însoțea. Asta ce o mai fi? Hiltu rămînea singură? Și pentru cît timp? În orice caz, odată ajuns la poartă, el nu se întoarse.

Schimbarea pe care această plecare o aducea în viața ei îi puse în mișcare mintea, care de mult nu mai lucrase atît. Neauzindu-l pe tînărul domn, ea își luă îndrăzneala să părăsească bucătăria și urcă spre poartă bucurîndu-se de prospețimea serii. Văzu vila și întreaga proprietate așa cum erau fără doamna rector. Și îndrăzni chiar să privească insulele din Lacul Sfînt, cuprinse de amurg și de partea cealaltă a apei, malul celălalt, spre Pirkkala. Suprafața lacului sclipea peste și printre coroanele arborilor din parc, ca și cum această masă enormă de apă — cu vederea căreia Hiltu nu era obișnuită —

ar fi încercat amenințătoare să se infiltreze, să submineze totul... Din vilă știa toate camerele; știa cămara de lemne și fîntîna, sauna și debarcaderul la capătul căruia clipocea apa adîncă, dușmănoasă. Chiar și în absența doamnei rector, din toate emana aici o forță copleșitoare. Aici trebuia să trăiești așa cum se trăia. Era ca și cum în această clipă forțele ei ar fi încercat și ele să atingă măsura cerută aici... Avea acum dreptul de a se împărtăși... Serile din urmă luna fusese strălucitoare și clară.

Amurgul alunecă deodată spre seară — seară căreia îi va urma o noapte adevărată, pe care va trebui să o petreacă aici. Dar ea tot nu-l auzea pe tînăr întorcîndu-se. Își închipuia că a fost părăsită aici, singură. Pradă acestui gînd coborî, cu aceleași mișcări ca odinioară, colina sa natală — aleea șerpuitoare care ducea la ușa bucătăriei, și intră. Instinctiv începu să lucreze, străduindu-se să execute ordinele doamnei rector — pînă în clipa în care se făcură auziți pașii tînărului. S-a întors, deci, în cele din urmă; nu va rămîne singură. El își băgă capul prin ușa bucătăriei, ca și cum și el, „tînărul domn", voise să-și arate bucuria pe care i-o făcea plecarea mamei sale. Păru să meargă în salon... Luna se ridica. De data aceasta pregătirea cinei îi păru lui Hiltu o sarcină plină de sens, aproape un

joc. Cînd tava fu pregătită, ea porni să o ducă în salon, însufleţită — însufleţită de a simţi că serviciul ei, cel puţin în seara aceasta, era de folos tînărului domn.

Simţind dintr-o dată că ceva îi atingea cu blîndeţe umărul şi înţelegînd ce putea fi, Hiltu nu găsi nimic de spus. Nervii ei tremurau ca şi cum ei s-ar fi aşteptat în mod inconştient la aceasta. Important îi părea acum că erau amîndoi în vilă şi că această situaţie era urmarea unor presimţiri fericite avute în timpul pregătirilor de plecare ale doamnei rector. Clipa cea mai fericită era aceasta, în care mergea de la uşa bucătăriei la masa din salon. Era o vibraţie calmă, firească şi mereu mai puternică de fericire, a cărei posibilitate natura o însămînţase în inima copiilor oamenilor pentru a o face să crească apoi împreună cu ei. Cînd ea încerca să prindă fiinţă, ceva se slăbea, ca pentru a permite naşterea a ceva nou. Dar noul, la copiii oamenilor, chiar adulţi, nu suporta întotdeauna naşterea.

Hiltu începu să plîngă; cînd însă într-un tîrziu se culcă în patul din bucătărie, nu mai ştia pricina lacrimilor. Nenumărate cuvinte auzite de-ea altă dată, nenumărate impresii din copilărie în legătură mai mult sau mai puţin cu incidentul care se produsese, reapăreau şi se încrucişau în capul ei, ţe-

sînd fundalul inevitabil al sentimentului care apărea la lumină. Culoarea deveni cu repeziciune atît de intensă că amenință să acopere totul. Toată noaptea frumosul și urîtul se înfruntară în sufletul ei încrezător. Totuși se simțea bine, chiar după ce plînsese.

Luna străluci întreaga noapte. Servitoarea se culcase în bucătărie, tînărul domn la etaj, în camera lui. Stătură în pat pînă dimineața, dar somnul și al unuia și al celuilalt fu ușor și agitat; clarul continuu de lună, ca un vis involuntar și neobișnuit, le bîntui fără încetarea spiritul, strecurîndu-li-se printre pleoapele închise. Și de fiecare dată o lungă somnolență ștergea visul precedent. Cînd din timp în timp ochii li se deschideau, luna îmbrăca o strălucire nouă. Imaginile dindărătul pleoapelor li se amestecau cu umbrele — pînă la ora cînd farmecul zorilor împrăștie și umbrele și noaptea.

Nenumărate imagini și gînduri vizitaseră somnul lui Hiltu și al lui Ragnar de-a lungul acestei nopți; ziua care se ivea nu deschidea totuși o perspectivă nouă. Cu excepția acestor două evenimente extraordinare: mai întîi faptul că seara trecută se petrecuse ce se petrecuse; apoi faptul că doamna rector era și rămînea absentă — teribil de absentă.

Hiltu apucase cîteva fărîme de somn la începutul și prin mijlocul nopții; cînd observă pala de lumină a zorilor, neliniștea zilei ce venea începu să o copleșească; se sculă foarte devreme și se îmbrăcă, deși nimic nu ar fi obligat-o la o asemenea oră. Și în această clipă neobișnuită a acestei dimineți de toamnă ea simți că noaptea care se sfîrșea o încurcase în mrejele acestei vieți, ale acestei atmosfere, altfel decît o făcuse tulburarea din toate aceste ultime zile. Era ca și cum o rafală prelungă și puternică ar fi azvîrlit-o departe de tot ce fusese pînă atunci. Da, Ragnar... Hiltu îi spunea chiar pe nume. „El este cel care mi-a atins corpul ba așa, ba așa, prelung, cu pasiune". Urma lăsată de această atingere în sufletul lui Hiltu era în același timp plăcută și neplăcută — neplăcută poate tocmai pentru că plăcerea pe care i-o dădea acest sentiment necunoscut de eliberare era prea puternică pentru sufletul și trupul ei firave, pentru că întreaga stare era întunecată de frînturile unei priceperi mai rele decît ignoranța, o pricepere născută din noroiul grosolăniei oamenești, pe care toate fetele asemenea ei, fără ca cineva să o fi vrut, o primesc încă din leagăn, prin ochi, prin urechi, prin contactul cu oameni beți și femei ofilite.

Totuși dimineața fu într-un fel mai sigură decît seara. Tînăra fată, bineînțeles, se temea încă, dar spaima ei se amesteca cu o nostalgie. Era ceva nou,

o răbufnire care o făcea să înainteze. La etaj dormea tînărul stăpîn al vilei, o ființă cu voce ciudată, un străin pe care nu ar fi vrut să-l întîlnească în această clipă, dar sufletul renăscut al acestei Hiltu, care tocmai se trezea, se încordase eroic pentru a nu scăpa din ochi pe cel care seara trecută, chiar dacă din stîngăcie, ajunsese atît de aproape de ea.

În noaptea aceea nu dormi nici Ragnar. Un chin lăuntric îl cuprinsese și pe el, deși mult diferit de cele pe care le încercase odinioară în singurătatea camerei sale. Lacrimile lui Hiltu vorbeau conștiinței sale de copil un limbaj dublu. Se bucura de ele căci le provocase prin mîngîierile sale, ele erau, după atîtea visări dureroase, primul său trofeu de adolescent. Dar acest prim pas între visare și atingerea fizică dăduse celei dintîi o orientare nouă, mai nesigură. Instinctele sale cereau deja altceva decît o tînără fată. Jos, în bucătărie, nu mai era servitoarea, era ceva ca marea aventură. Ragnar era interesat de Hiltu, dar această Hiltu nu era aceeași cu tînăra servitoare puțin neîndemînatecă.

Toată noaptea, de cîte ori între două momente de somn se trezea cît de puțin, era iritat de o stranie contradicție: lucrurile mergeau în același timp foarte bine — și prea bine, i se părea. Aparenta imobilitate a acestei nopți cu clar de lună părea să

nu aibă liniște pînă cînd ea nu va fi deplasat ceva undeva, fără ca tînărul bine crescut care era să fi putut face altceva mai bun decît să privească, descumpănit, din acest pat familiar care mai mult ca oricine avea aerul să știe multe despre el.

După o noapte de insomnie, apariția zorilor produce asupra unui „tînăr domn" un cu totul alt efect decît asupra unei femei de serviciu. Ziua care apare îl face să treacă de la gîndurile înflăcărate de peste noapte la echilibrul liniștit al lipsei de orice gînd. Ultima idee care îi trece prin minte este că mama sa lipsește de acasă și că îi rămîn astfel ore multe să poată dormi pe săturate, înainte ca o zi de viață, nouă și bogată, să înceapă.

Pentru Ragnar începu într-adevăr o nouă zi în care nu mai era cel care fusese, o zi al cărui conținut fu, tocmai de aceea, cu totul neașteptat. Abia trezit, lumea dimprejur îl asaltă și nu numai lucrurile vizibile, ci tot ce putea într-un fel sau într-altul percepe, păru că se grăbea să îl cerceteze, să îl examineze și i se făcu puțin frică. Trăi mai întîi o clipă nesigură sentimentul știut de liniște și pace, lucrurile familiare din cameră înconjurîndu-l așa cum maică-sa le orînduise. Dar apoi evenimentele din seara precedentă și de mai înainte i se îmbulziră în minte... întreaga dimineață. Jos se afla o tînără fată. Pe nume Hiltu. Un lujer de femeie foarte tînăr și firav; o femeie... Își rememoră toate impresiile pe care simțurile sale le adunaseră în clipa scurtă din seara trecută. Era ca o căldură dulce-amară și gravă — și retrăi toate acestea încă o dată acum, în lumina dimineții.

Cînd știi că într-o clipă vei încerca un sentiment intens dar foarte plăcut, e și mai plăcut să

te apropii încetul cu încetul, să aştepţi acel acord despre care instinctul îţi spune că va veni. „Seara asta, cînd luna plină va străluci din nou...“ O asemenea stare sufletească e aidoma altor beţii: cere de la simţuri bucuria clipei de faţă, uitarea trecutului şi viitorului.

Pentru Ragnar deveni clar că o va şterge în oraş cît de repede îngăduie bunul simţ, şi că va reveni — în vreun fel — numai la căderea nopţii. Ştia că micul dejun îl aştepta jos pe masa din salon; că tînăra fată îi pusese cu siguranţă tacîmurile, că apoi va ieşi — fără să o privească.

Ragnar găsea ciudat să meargă aşa fără nici o treabă în oraş. La drept vorbind nici nu cunoştea acest oraş mai bine decît pe oricare altul. Ştia desigur să se orienteze: fusese încă din copilărie în vizită la numeroase familii; mai recent, de cînd locuiau în vilă, trecuse frecvent pe la magazine. Dar, ca realitate în sine, oraşul îi era străin. Îi părea că ţine oarecum de clasa aceea numeroasă şi oarecum inferioară: plebea — care mişuna în el şi nici nu ar fi putut face altfel, din clipa din care exista. Asupra a ceea ce era această realitate Ragnar nu meditase; niciodată nu făcuse altceva decît să îl traverseze mergînd undeva, cu statura sa înaltă şi trăsăturile fine, salutînd respectuos persoanele în vîrstă pe care le cunoştea, roşind uşor cînd acestea se opreau să-i vorbească. Pe acei din-

tre colegii săi cu care, conform convenienţelor, se jucase sau s-ar fi putut juca, îi saluta cu un surîs puţin complice; cît despre cei ale căror familii nu le cunoştea, acestora li se cuvenea un semn rece din cap sau, mai bine, ridicatul caschetei. Nu fusese învăţat să se comporte astfel; nu era nici afectare; pur şi simplu aşa faci cînd treci prin oraş.

Acum, în starea în care se afla, vedea deopotrivă şi oraşul. Îl vedea, în timp ce cobora colina spre vechiul cimitir, ieşindu-i cu adevărat în întîmpinare. Îşi desfăşura acoperişurile, parcurile şi băncile, ca pentru a-l întreba: „Unde vrei să mergi, acum că te simţi atît de bine — mai bine chiar decît poţi să-ţi imaginezi tu însuţi?... Nu se află în vilă o fată tînără? Nu e plecată mama ta? Pe o vreme atît de însorită va rămîne desigur pînă după duminecă. Iat-o pe mătuşa Iulia, soţia consilierului comercial, întorcîndu-se din oraş. Nu te-a văzut. Iată-l şi pe studentul de colo, al cărui nume nu-l ştii, dar pe care l-ai văzut, într-o noapte, la Helsinki, abordînd o femeie splendidă cu sprîncene negre. Aici soarele va străluci pînă la căderea serii. Şi iată-l, aşezat lîngă terasa cafenelei, pe Murtomäki."

Murtomäki era un student finlandez, coleg cu Ragnar. În afară de aceasta ar fi fost greu să descoperi la cei doi vreo trăsătură exterioară care să nu le fie opusă. Murtomäki era originar de undeva

din adîncul provinciei; acesteia îi datora calmul imperturbabil, bunul simț și mai ales excelentul său echilibru. Această comoară, era clar, o moștenise din născare. Nu avea ambiții deosebite, dar evenimentele primăverii vieții lui se înscriau întotdeauna fără dificultate în profilul naturii sale tinerești. La bal, tînăra și dezghețata domnișoară din Helsinki șoptea la urechea însoțitoarei sale, stîlcindu-i numele cu accentul ei suedez, că ar fi fericită să-i devină pereche la dans. Fericită era și bătrîna lui mamă din îndepărtata provincie cînd fiul ei venea pe acasă. Fericit și profesorul cînd, la examinare, tînărul răspundea întrebărilor cu eleganță și o notă discretă de umor.

Nimeni nu poate rezista forțelor naturii: nici Ragnar Palmerus lui Murtomäki. Doar cu el se străduia să nu fie nici distant nici complicat. Nevoia lui de prietenie, oricît de mică ar fi fost, cerea să fie și ea satisfăcută.

Totuși, dacă de exemplu ar fi fost trimis de mama sa să cumpere vată de pus între ferestrele duble, nu s-ar fi îndepărtat din drum pentru a se întîlni cu Murtomäki; nu și-a vizitat vreodată colegii fără un motiv serios. Dar de data aceasta Murtomäki părea să fie exact ce îi trebuia. În neobișnuita lui escapadă în oraș, întîmplarea aranjă bine lucrurile. Doamna Löfström, „Tanti Ella" cum îi mai spunea încă fără să vrea, cobora Terasa cu

mersul ei greoi și demn; de departe îl văzu cu claritate pe Ragnar oprindu-se și apoi așezîndu-se lîngă Murtomäki. Dar își continuă drumul, părînd a-i ignora salutul. Impresionat în mod neplăcut, Ragnar fu mai prietenos față de tovarășul său, decît de obicei. Acesta, la rîndul său, fusese întotdeauna de părere că Palmerus e „un tip interesant", dar care „crescuse în condiții cam aiurea". Murtomäki încercă o satisfacție plăcută să întîlnească pe cineva cunoscut. Nu avea nimic de făcut, nu aștepta pe nimeni.

Le era ușor să sporovăiască despre studiile comune, și Ragnar găsi chiar firesc să se afle acolo. Amîndoi urmau să devină ingineri; după care se vor căsători. Auzise pe cineva tachinîndu-l pe Murtomäki în legătură cu o tînără săracă, o țărăncuță. Fără îndoială o mîngîiase... o îmbrățișase... Cît de plăcut era să vorbești de un curs sau altul — de începutul apropiat al școlii! Ce simple erau toate acestea... „Celor din vilă le sînt însă de neînțeles — se gîndi. Noi sîntem bărbați, Murtomäki și cu mine..."

Apoi tinerii se ridicară și porniră împreună. Unde să meargă? „De ce nu la Engström"? Acolo, îndărătul draperiilor grele ale ușilor, bătrînele separeuri cu fețe de masă groase își așteptau clienții. La ora aceasta matinală nu era nimeni. Trecură pe lîngă casă, cotiră la dreapta, apoi urcară cîteva

trepte pentru a ajunge, spre capătul sălii, într-o mică despărțitură confortabilă, în care se aflau pe un perete o oglindă mare, iar pe celălalt o gravură în lemn reprezentînd Demonul lui Lermontov, înconjurat de chipuri splendide de femei slave. Totul era calm și ca adormit; auziră pe covorul moale venind grăbită tînăra chelneriță; din două sărituri ușoare, care făcură să-i joace sînii sub bluza albă, urcă cele cîteva trepte și se opri lîngă ei.

Ragnar fusese o dată la Kämpi*, împreună cu mama sa și cu un unchi, asesorul Palmerus; iar altă dată la Kappeli, într-o primăvară, cu mama lui și mama mătușilor la care locuia la Helsinki. Surprinsese o afirmație a mamei sale: „Pe un băiat e bine să-l scoți din cînd în cînd în lume". Dar în ce constă acest bine nu înțelesese atunci; ambele dăți totul îi păruse teribil de artificial. Chelnerul era ca un spirit rău, cu care, o dată intrat în restaurant, trebuia vrînd-nevrînd să ai de-a face. Chelnerița aceasta însă, în acest loc comod, doar cu ei doi, era cu totul altceva! Cînd Murtomäki se adresă fetei în suedeză, Ragnar se simți dintr-o dată bine: limba aceasta lui îi era mai la îndemînă.

*Kämpi și Kappeli, restaurante celebre din Helsinki. (n.t.)

Se simți și mai bine cînd chelnerița aduse punciul comandat de însoțitorul său. O femeie — care pe deasupra e și frumoasă și cu un păr bogat — destupînd o sticlă de punci, aici, aproape, pentru el și Murtomäki... Niște elevi din clasa a opta făcuseră același lucru, dar îi dăduseră afară.

„Tu nu prea ieși" — spuse Murtomäki după ce băură o înghițitură. Nici el dealtfel nu prea ieșea, dar din cînd în cînd, cînd apărea vreo ocazie, nu-i displăcea. „Cum e aceasta, acum, cînd vacanța-i pe terminate, iar vara cu tot cortegiul ei a trecut și începutul cursurilor se apropie. Ai rămas toată vara în vila voastră? Atît de aproape cum ești de cel mai frumos loc de vilegiatură din Manchesterul nostru* — mă gîndesc la Rosendal! Într-o zi, pe la începutul verii m-am distrat acolo de minune. La încheierea întrecerilor sportive. Plecasem într-acolo de la Aitolahti, cu o barcă cu pînze în care erau și cîteva fete... Deoarece peste noapte vîntul s-a oprit, am ajuns acasă abia cînd soarele era sus. Sandström ne-a și pozat".

În fotografie Ragnar văzu, într-o barcă, două domnișoare așezate în poziții încîntătoare, avînd fiecare pe genunchi capul unui tînăr adormit. Pe cap tinerele fete purtau caschetele cu pampon ale

* Aluzia la Tempere, considerat „Manchesterul" finlandez (n.t.)

băieților. Undeva, aproape, pe celălalt mal al golfului, în mijlocul unei cirezi, niște femei mulgeau vacile... Ragnar se gîndi la timiditățile timorate ale propriilor nopți de vară, își aminti de Lempi pe care mama sa o gonise, își aminti de Hiltu... și simți deodată dorința violentă de a-și vedea această aventură, cît mai curînd, avansînd. Cînd punciul aprinse în vinele lor primele flăcări, Murtomäki sună chelnerița și comandă tutun. „Dacă sînteți drăguță aduceți-mi și mie" spuse Ragnar, ridicîndu-și paharul și privind-o pe fată în ochi. „Am fi putut împărți", spuse Murtomäki. „Dar domnul dorește separat" interveni aceasta; și ai fi zis că îi lua apărarea lui Ragnar.

Cînd fata aduse tutunul, Murtomäki se interesă de unul sau doi studenți, întrebînd-o dacă nu i-a văzut undeva. Ea răspunse că nu, dar că presupunea că ar putea fi la hotelul Seurahuone, unde obișnuiau în vremea din urmă să se întîlnească.

Ragnar se familiariză rapid cu această nouă viață. Neavînd însă obișnuința să bea, după cîteva pahare începu să-și privească propria ființă interioară ca pe un individ diferit de el însuși. Se simțea bine, ca și cum ar fi reușit să se sustragă unei prostii fatale, înainte ca cineva să fi observat. Ce rușine, toate chinurile sale din trecut! Și ce forță în el acum! Maică-sa? Autoritatea ei? Era la Tem-

pere... Toate acestea i se învîrteau în cap — în timp ce pălăvrăgea cu colegul său, și aceste gînduri deși ascunse pătrundeau ca niște mici incizii, în șirul conversației.

O dată sau de două ori tînăra chelneriță reveni la masa lor. Poate mai comandară încă o jumătate de sticlă de punci. Apărură clienți și în separeul vecin. Era trecut de amiază. La un moment dat Ragnar observă că era singur, dar Murtomäki reapăru în aceeași clipă: mergem să prînzim la Seurahuone. Se pare că Sandström e acolo, am dat un telefon.

Pășind din nou pe covorul moale, trecuseră din fața casei și ieșiseră în strada Comerțului. Vremea era senină, iar atmosfera cea de toate zilele. Ragnar simțea că mersul lui ar fi putut fi clătinat, deși nu era. Într-acolo se afla Terasa de unde veniseră nu de mult, dar o luară într-o altă direcție. Ragnar observă că hainele lui Murtomäki erau mai elegante decît ale sale... Mamei sale nu-i va spune însă nimic din toate acestea.

În ziua aceea, în timp ce se străduia cum putea în vila pe care nu reușea să o considere locuința sa, lui Hiltu i se întîmplă un lucru care nu era nou, dar în privința căruia era prea puțin prevenită. De doi sau trei ani suferea de o stare periodică de jenă, care totuși nu era o boală adevărată, din moment ce nu o împiedica să se țină pe picioare. Îi trecea întotdeauna, dar abia avea timp să o uite, că revenea din nou, ținea cît ținea și trecea iarăși. I se învîrtea un pic capul și rînd pe rînd îi era cald și frig. Nu vorbise niciodată cu nimeni despre asta: ce ar fi putut de fapt spune? Și cu ce ar fi putut-o ajuta?

Jena îi reveni la începutul după-amiezii, tocmai cînd înțelese că absența tînărului domn, a lui Ragnar, urma să se prelungească.

În cursul dimineții fusese pradă unei tensiuni care îi gonise aproape orice gînd. Se întreba numai în ce moment va trebui să dea față cu Ragnar și ce îi va spune. Ea servi micul dejun la ora obiș-

nuită, dar nu urcă să îl poftească; ar fi trebuit să o facă, nu era însă în stare. Din instinct aşteptă ca Ragnar să coboare singur şi să vină la ea. Nu va încerca desigur să o atingă, ci se va apropia doar cu blîndeţe, mai serios, mai reţinut. Aştepta aceasta, deşi se şi temea.

El veni, dar nu în bucătărie: merse în salon şi începu să mănînce. Hiltu nu se mişca, aşteptînd să o sune, ca şi cum ar fi lipsit ceva de la masă — cu toate că nimic nu lipsea. Nu o chemă. După ce mîncă, îşi puse o impresionantă casketă albă cu pampon, pe care nu o purtase niciodată în vilă, şi ieşi. Hiltu fu cuprinsă desigur de o îndoială, dar nu îşi putu imagina că plecase din vilă pentru un timp mai îndelungat. Fără o privire pentru ea, fără să-i adreseze măcar un cuvînt... La gîndul acesta simţi un nod în gît, o cuprinse un sentiment neobişnuit: se întrebă dacă nu visase cumva. Dar nu, doamna rector era plecată cu adevărat. Se duse să strîngă masa din salon, înfruntînd soarta, fiindcă tînărul se putea totuşi întoarce înainte ca ea să fi terminat. Nu se întoarse însă. Şi nici în timp ce spălă vasele în bucătărie. Într-adins, le izbea între ele din ce în ce mai zgomotos; doamna rector, dacă ar fi fost acasă, ar fi apărut de mult să o certe cu asprime. Dar Hiltu putea maltrata vesela cum ii venea; ar fi putut-o şi sparge, nimeni nu ar fi venit.

La gîndul acesta tînăra se opri deodată din lucru și se așeză pe pat. Nu se mai întreba dacă nu visase. Totul era adevărat, cumplit de adevărat, Ragnar nu venise la ea. Cine știe dacă absența lui nu se va prelungi pînă în clipa în care știa că se va întoarce din călătorie doamna rector. Poate că nu voia să stea singur cu ea. Și dacă nu voia, era vina ei. Greșise în seara trecută.

Se întreba: „Ce-am făcut oare să nu-i fi plăcut? Că am plîns și am fugit în bucătărie? Așa am simțit că e bine! Dacă tînărul domn... dacă Ragnar mi-a arătat bunătate, nu trebuia să i-o întorc într-un mod asemănător?"

Hiltu își aminti de rezistența pe care, în spatele acestei uși chiar dinspre coridor, i-o opusese, dar prin care crezuse că îi răspunde la mîngîieri.

În această situație, cu totul neobișnuită în care, în mijlocul zilei, stătea așezată și nu făcea nimic altceva decît să cerceteze în amănunt aceste lucruri de spaimă — mintea ei nu făcu decît să se aprindă. Tremura aproape, cînd se gîndi *cu adevărat* la numele tînărului — nume pe care nimeni nu i l-a spus în mod direct, dar pe care îl știa atît de bine: Ragnar... În aceeași clipă simți că tremurul ei se accentua de la sine, fără ca gîndurile-i să fi jucat vreun rol. O amețeală îi cuprinse capul; se lungi în pat și i se lăsă pradă. Știa ce înseamnă. Nu era

decît urmarea răului pe care-l mai avusese în trecut; și într-o clipă circumstanțele particulare ale clipei dispărură. Creierul i se opri, ca și cum trecutul și prezentul ar fi încetat să existe. Toți Ragnarii și toate rectoresele, tatăl și casa părintească, toate încetară, în spațiul unei singure clipe, să mai existe, la fel de străine și moarte. Nu se putea agăța de imaginea mentală a nici unuia dintre ei și chiar dacă în acest moment ei ar fi trecut cu toții pragul încăperii, Hiltu, tînăra fată din Toivola, nu s-ar fi mișcat pentru nimic în lume.

Abia după o bucată bună de timp se ridică în sfîrșit. Fața o ardea; corpul de asemeni i se părea că îi arde. Se gîndi din nou la Ragnar, începînd chiar să-i pară obișnuită consonanța bizară a numelui. Îl revăzu, surîzător, și tăcut, așa cum era înainte de plecarea doamnei rector, venind și plecînd, și gîndindu-se fără îndoială la ea: Hiltu... Cum îi pronunța el oare numele? „Ragnar este iubitul meu. Sînt prietena lui Ragnar... Doamne! Să fie bine? Desigur. Altfel Ragnar nu s-ar fi comportat ca ieri seară. Se întîmplă așa cu toată lumea?“ Își aminti de o tînără menajeră despre care se știa că are un logodnic grijuliu, demn de încredere; își aminti strălucirea pe care o aveau ochii ei cînd, duminecă seara, se plimba printre oameni. Amintirile lui Hiltu erau sărace, dar mai găsea în

ele încă luciri de frumusețe pentru a o întări în această clipă.

O febră ușoară îi însuflețea tot mai mult întreaga ființă. Ragnar va reveni cu siguranță; se va reîntoarce singur pe drumul acela — singur cum singură era și ea în vilă. Imaginația tinerei nu mergea mai departe, pentru că sufletul ei nu dorea nimic altceva, decît întoarcerea lui Ragnar. Cînd el se va fi urcat în camera lui, casa va fi devenit pentru ea un castel închis, în care nu mai intră nimeni. Doamna rector și ceilalți, ca niște lucruri moarte, rămîneau în afara cercului gîndurilor sale, ca și cum, dacă Ragnar s-ar fi întors, ei nu ar mai fi revenit niciodată în vilă.

Hiltu se ridică și își reîncepu lucrul. Se abătu anume de la programul prescris și învățat, ceea ce îi dădu o mare satisfacție, ca și cum ar fi acționat din proprie inițiativă. Îi veni pe buze un cîntec, deși fredonîndu-l își simți mai intensă starea prin care îi trecea trupul. După ce termină de aranjat vesela în dulap, urcă la etaj și intră cu îndrăzneală în camera lui Ragnar. Observă că nu dereticase încă! Făcu repede ordine dar cu totul altfel decît obișnuia, umblînd prin cameră fără grabă, ca nu cumva să îl sperie pe Ragnar în caz că ar fi revenit. Se așeză pe pat și în cele din urmă se întinse, înfundîndu-și fața în pernă. Acum Ragnar

putea veni. „Da — își zicea — poate să vină chiar acum să mă găsească aici!“ Ce dovadă mai frumoasă a afecțiunii ei i-ar fi putut da, decît să rămînă aici cînd el ar intra? S-ar opri, ar privi-o; i-ar atinge poate chiar umerii.

Un freamăt cald îi străbătu întreaga ființă și simți că-i este cald și frig în același timp. Era ca și cum Ragnar ar fi fost deja aici — din nou același Ragnar ciudat care, în spațiul acestei zile lungi și neobișnuite, îi asediase spiritul, profilîndu-se cu atît mai distinct cu cît singurătatea tinerei fete se prelungea mai mult. Un fenomen etern: elaborarea unei imagini, se repeta pînă și în această modestă aventură. O imagine! Cea mai înaltă cucerire a sufletului, în atari circumstanțe! Căci ea este aceea care, cînd vine clipa, dă și primește primele îmbrățișări și sărutări. Imaginea, factor important al oricărei fericiri! Căci imaginea, pentru a încolți, nu are nevoie de un prilej deosebit, cu condiția ca sufletul, mai apoi, să aibă din ce hrăni embrionul.

Sub chipul tinerei fete, perna proaspăt înfățată emană dintr-o dată mirosul pielii băiatului. Se ridică, își mai făcu ceva de lucru, apoi ieși. Cu toate că nu avea ce face acolo, intră într-o altă cameră de la etaj și se opri în cadrul ferestrei, contemplînd pentru prima oară din interiorul vilei, meandrele malului și insulele Lacului Sfînt. Fericirea pe

care o simțea, stînd acolo nemișcată, se contopea, deși nu se gîndea la aceasta clipă de clipă, cu ideea că Ragnar urma să vină și că nimeni nu va mai veni — niciodată. Să nu gîndești, să nu vezi — iată cele două condiții ale fericirii. Grație lor animalul neștiutor mai linge încă, fericit, mîna crescătorului, pe cînd acesta, avînd deja asupra lui măciuca și cuțitul, îl conduce spre abator.

Timpul se prelungea. Doamna rector îi prescrisese diferite îndatoriri pe care ar fi trebuit să le îndeplinească, după cum îi spusese „tot timpul", dar i se părea nepotrivit să le facă acum. De acum înainte Hiltu știa mai bine ca oricine altul ce are de făcut. Orele se scurseseră; era seară de-a binelea. Hiltu ieși, se opri un moment pe cărare, înconjură vila, coborî pînă la debarcader, urcă apoi în fugă, ca pentru a scăpa de ceva, intră în vilă. Atmosfera din interior apăra mai bine, i se părea, ceea ce avea acum de apărat. În interior se simțea mai liberă să treacă dintr-o cameră în alta, să privească cît dorea pe fereastră — să se întindă pe pat.

Așa își trecu vremea, pînă în clipa cînd observă că se lasă noaptea. Așa trecu deci această zi, această lungă așteptare fericită și solitară, și Ragnar nu mai putea cu siguranță să întîrzie mult.

Ieși din nou. Urcă liniștită în direcția porții. Se gîndea că dacă s-ar întîmpla să îl observe pe Rag-

nar, s-ar întoarce în fugă fără a fi văzută și nu s-ar arăta pînă ce nu ar veni să o caute.

Ajunse la poartă. Deodată, cu totul pe neașteptate, auzi gălăgia unei conversații însuflețite și văzu, venind spre ea, patru tineri. Că se îndreptau spre vilă nu înțelese decît cînd auzi cu claritate o frază a lui Ragnar în care figura cuvîntul binecunoscut „flikan". Coborî în grabă și se refugie în bucătărie. I se păruse că unul dintre tineri se lansase în urmărirea ei. Dar nu era Ragnar.

Odată zdruncinată, ordinea stabilită dintotdeauna în vila răposatului rector continua să se clatine. Odată pornită, mișcarea se accelera din ce în ce. Niciodată, de cînd exista, vila nu mai adăpostise asemenea lume: patru studenți destul de amețiți, între care propriul fiu al defunctului! Presupunînd că s-ar fi întors pe neașteptate din călătorie, oare ce primire le-ar fi rezervat văduva rectorului Palmerus acestor domni, dintre care cunoștea doar pe unul, fiul ei? O asemenea eventualitate depășea orice imaginație. Dar la urma urmelor, se prea poate ca lucrurile să fi decurs bine, trei ar fi plecat, al patrulea ar fi rămas; căci doamna rector era o femeie înțelegătoare. Ar fi plîns desigur, dar ar fi știut foarte bine că numai din pură întîmplare iubitul ei băiețaș s-a compromis cu acești vagabonzi, că un asemenea pas greșit, chiar dacă îi umbrește o clipă, nu are cum să păteze puritatea lui primordială; își va dovedi generozitatea sufletului, înconjurîndu-și de acum fiul cu o grijă îndoită; și bunătatea poate zăr-

misli răul... Fără îndoială. Trebuia de asemeni ca acest pas greşit să fi fost rodul unei întîmplări nefericite. Dar nu se întîmplă niciodată, din fericire, decît ceea ce trebuie să se întîmple. Nu există alternativă.

Astfel, deci, cînd sosiră, nimic nu strică buna dispoziţie a celor patru băieţi. Pe fereastra bucătăriei, Hiltu cu ochii măriţi privea această apariţie neprevăzută, despre care avea toate motivele să se întrebe încă dacă nu era un vis. Privirea nu i se opri în mod deosebit asupra nici unuia dintre ei, dar grupul ca întreg îi inspira teamă; nu ştia la ce să se aştepte. După toate gîndurile, după ameţeala acestei lungi zile, se întreba ce mai putea fi. Era singură, tînără şi fără experienţă, cu această bandă despre care nu prea ştia ce va face! Faptul că Ragnar era printre ei agrava şi mai mult situaţia. Era mai departe de ea decît fusese cîteva clipe mai înainte, cînd era încă absent. Peste zi nu se arătase; acum aproape nu mai exista: imaginea se spărsese. Bănuia că va veni o seară — şi că această seară sosise — cînd din toate ce se întîmplaseră se va alcătui chipul unui alt Ragnar, grav rănit şi cu raţiunea pierdută; sau mai degrabă că începuse cursa spre dezastrul pe care singură îl vedea dar nu îl putea împiedica.

Întreaga zi Hiltu nu plînsese. Acum faţa îi tresări şi se strînse într-o grimasă, ca aceea a unui co-

pil care se teme la vederea unui necunoscut. Ar fi vrut să fugă, simțind că dacă nu ar reuși, noaptea i-ar putea fi fatală. Dar unde să fugă? În întunericul care se adîncea, întreg universul i se părea redus la acești patru bărbați cu care îi era imposibil să comunice. Ființe dubioase, venite cine știe de unde, care nu îi înțelegeau limba.

I se învîrtea din nou capul; trebui să se lungească iarăși pe pat. Ca de departe, neclar, auzi vizitatorii urcînd în camera tînărului domn; se plimbau, vorbeau... Fu cuprinsă de un sentiment de plăcută ușurare; își întinse brațele și se gîndi o clipă că așa faci cînd mori. Trecu o bună bucată de vreme. Își dădu seama că Ragnar intrase în încăpere și că, atent, se apropia de pat. Se simțea atît de bine că nu fu deloc emoționată. Era în același timp leșinată și conștientă de tot ce se petrecea. Și o scălda parcă un fel de fericire.

Cînd Ragnar, aprinzînd un chibrit, lumină patul, i se păru că Hiltu se distra necăjindu-l. Starea de beție care îi cuprinsese mintea nu se opunea unui astfel de gînd. Hiltu deschise ochii și, încet, ca un copil, îi surîse. Chibritul se stinse; Ragnar continuă să se apropie pe bîjbîite de pat și mîinile lui întîlniră, atinseră spatele și ceafa tinerei fete — căreia atingerea îi plăcu. Cu blîndețe, fără să opună cea mai mică rezistență mîngîierilor lui, ea încercă să se ridice. La adăpostul beției și al întunericului, Ra-

gnar — cu mult mai mare fericire decît în seara trecută! — își continuă jocul. În douăzeci și patru de ore cîștigase experiență. Auzise vorbindu-se despre femei mai mult și cu mai multă pricepere decît în tot restul vieții lui. Femeia era cu totul altceva decît era scris în cărțile pe care mama sa i le pusese cu abilitate la îndemînă. Esențialul era altundeva și cu mult mai ispititor.

Hiltu își revenise din leșin, deși o parte din voință îi rămăsese încă plăcut toropită, cînd Ragnar, după ce se așează lîngă ea, își lipi obrazul de al său. Lumina scăzută a lunii, aceeași ca în seara precedentă, îl transformase din nou, din străinul neliniștitor de acum cîteva clipe, în Ragnar cel adevărat... ca și cum întreaga zi care trecuse nu ar fi existat. Dar fericirea își sporise între timp exigențele, și acestea nu mai puteau fi satisfăcute. Cei trei tovarăși, distrîndu-se deasupra în camera luminată, nu puteau fi pur și simplu făcuți să dispară; și cum oare Ragnar și-ar fi putut abate gîndurile de la perspectivele mai seducătoare, desfășurate de curînd dinaintea lui? Toate, i se părea, mergeau de minune. Găsi foarte plăcut că seara se desfășura tocmai astfel. Ca un întîrziat care, prinzînd o mașină după care a alergat gîfîind, își ocupă locul între călători și nu mai dorește decît să se odihnească după cursă.

Brusc — și modul acesta de comportare îi păru bărbătesc — se opri din mîngîieri ca și cum acestea nu ar fi fost altceva decît o familiaritate întîmplătoare și banală, îi spuse că venise doar să-i ceară să aducă sus niște cafele: avea trei invitați veniți să-l conducă și care urmau să plece curînd. Nu se gîndi măcar că pentru tînăra fată lipsise întreaga zi. Un tînăr, cînd trăiește atît de intens, nu e absent de niciunde; cel care a urcat în trăsură, nu se mai gîndește la oboseala celor pe care i-a lăsat pe drum. Fericit, mulțumind lui Dumnezeu, naufragiatul care a reușit să se urce într-o barcă, taie cu voioșie degetele celor care, din apă, încearcă să se agațe de marginea ambarcației.

Cînd Ragnar, după ce ieși pe coridor, începu să urce pe pipăite scările, se simți cuprins de un violent atașament față de camarazii săi de la care ajungea pînă la el, din nou, rumoarea conversației. Cînd, în trecere, observă prin deschizătura ușii luna inundînd parchetul salonului, se simți îndrăgostit de întreaga suflare. Luna însăși nu o văzu; ea nu îi mai trezea nostalgia.

Hiltu își trecu mîna pe obraz, ca pentru a-și lămuri un gînd penibil. În picioare, în mijlocul bucătăriei caută în clarul de lună un sprijin, un ajutor care să-i permită să facă față situației ei din ce în ce mai ciudate. Dar clarul de lună părea în seara

aceasta să-i întoarcă spatele. Mîna care îi atingea ușor obrazul era a ei, și a nimănui altcuiva. Ragnar era din nou absent, se putea chiar să nu fi fost aici niciodată. Hiltu știa prea bine că fusese acolo. — „Numai că", se gîndea... O voce, sus, se făcu din nou auzită: trebuia să ducă tava cu cafele.

Întreaga zi Hiltu fusese singură, fără altă companie decît imaginea lui Ragnar, care se depărtase apoi parcă rîzînd, lăsînd-o și mai singură, atît de singură, că îi părea că nici nu mai există. În acest moment își făcu apariția, încetul cu încetul, o derută disperantă; așa cum un muribund, chiar cînd suferințele i s-au alinat, dorește ca totul să se termine... Dar ea avea ceva de făcut: trebuia să prepare cafeaua. Membrele-i se puseră în mișcare cu vigoare: era bucuroasă că rezervele de lemne și apă din bucătărie se terminaseră, și că trebuia să meargă afară să le refacă... Îi era cu totul indiferent dacă avea de umblat pe afară, pe cărarea scăldată de clar de lună, sau în interiorul vilei; totul îi era egal, ciudat... Sufletul ei nu era mai puțin dezorientat decît corpul. Îi făcea plăcere să aștepte clipa în care oaspeții vor fi plecat, și va rămîne numai Ragnar... Trebuia să se gîndească din toate puterile că, odată ceilalți plecați, el va veni cu siguranță și o va mîngîia.

Da, el pleca, fără îndoială, și putea desigur reveni. Dar apoi? Sufletul șovăitor al tinerei fete în-

cerca să se agațe de un miracol. Totul era totuși la fel. Trebuia numai să-ți schimbi locul.

După ce dusese lemnele, pe cînd urca de la fîntînă, Hiltu îl observă pe Ragnar, ieșind, parcă, din pivniță și intrînd în grabă în casă. Se opri lîngă dulapul cu veselă de pe coridor și luă cîteva pahare, fără să-i acorde nici cea mai mică atenție lui Hiltu, cînd aceasta trecu pe lîngă el. Hiltu intră în bucătărie. Mîinile și picioarele sale începură, într-un du-te-vino, să execute toate gesturile, toate mișcările necesare preparării cafelei — o agitație semi-mecanică căreia trebuia să i se dăruie, nu pentru a se supune unui ordin, ci pentru că reprezenta o țintă, o plută de scăpare, o mînă de paie de care se putea agăța. În timp ce apa fierbea în ibric, pe tavă se rînduiră, într-o ordine la fel de riguroasă ca înainte de plecarea doamnei rector, ceștile, zaharnița, cana cu smîntînă. Faptul că, ducînd tava, Hiltu urcă în camera lui Ragnar, nu însemnă decît încă o schimbare fără vreo consecință, mecanică și indiferentă. Ce văzu în camera lui i se păru în ordinea lucrurilor: fețe neliniștitoare care o înconjurau; pe masă o sticlă și pahare; un aer viciat de fum, îngroșat parcă de bîzîitul unor cuvinte de neînțeles. În picioare, cu un pahar în mînă:

— Există, credeți-mă, spunea unul dintre cei patru — o forță minunată. Am simțit-o cu toate fibrele

ființei mele. Poporul! Ca element! Înțelegeți? Nu că n-aș vrea să rămîn și eu un burghez! Dar nici să fiu un imbecil! Chiar dacă în scurta-mi viață mi s-a întîmplat să fiu... La dracu!... Imbecil este acela care, din atașament față de coterie, neagă adevărul cel mai evident, chiar dacă acesta îi satisface atît inteligența cît și sentimentele. Am participat la o retragere cu torțe: o adevărată desfășurare de forțe elementare! *C'est la lutte finale, marchons tous et demain* ... . da, copiii mei, *demain — c'est la lutte finale.** Sau cum cîntam în liceu, în timpul marei greve din 1905: „Santtu Piri cu părul vîlvoi — strigă cît poate: haideți cu noi — și la burți umflate — ciocuri coroiate — să le facem vînt — de pe-acest pămînt". Nu era al tău cîntecul?

— Nu... Dar domnișoara aceasta nu e Hildeborg?

Murtomäki se opri din strigat, se ridică și o privi fix pe Hiltu.

— Nu... Cu siguranță că nu — spuse el — vezi bine că e leită Solveig!... Nu vă fie teamă de mine — adăugă el — eu nu sînt un burghez chiar dacă arborez și eu o caschetă cu pampon. Sau mai bine, ascultați-mă, Solveig, vă e chipul palid și obosit, ți-

* În franceză în original, versuri din Internaționala: „E lupta finală, să mergem cu toții și mîine... mîine e lupta finală" (n.t.).

neți, beți puțin vin roșu, e bun, e cel mai bun vin al doamnei rector.

Hiltu dădu să plece înapoi dar Murtomäki, mergînd alături de ea, îi întinse paharul murmurînd: Nu vă fie teamă, sîntem din aceeași clasă socială, copii din popor, viitorul ne aparține nouă; doar o picătură, face bine. Sînteți Solveig, nu știți ce înseamnă asta, dar e ceva minunat. Beți deci, hai...

Hiltu se simți clătinîndu-se. Paharul care îi stătea înaintea ochilor îi părea un stîlp de care trebuia să se prindă, dacă vroia să rămînă în picioare. Îl luă și, repede, dintr-o suflare îl goli, ca și cum i-ar fi fost viața în joc. În timp ce bău simți un braț împrejurul taliei. Cînd dădu paharul înapoi, brațul se strînse mai insistent, iar ceilalți tăcură și Ragnar se ridică. Murtomäki reveni la locul lui și își continuă discuția presărată cu „Solveig" și „Hildeborg". După care spusele sale deveniră mai cadențate, ca și cum ar fi recitat un psalm. Hiltu îl auzea pe cînd cobora scara începînd să simtă efectul vinului ca pe un murmur neclar de voci venind din interiorul ei.

Dintre invitați, lui Ragnar singur Murtomäki îi era mai apropiat. Ceilalți doi băuseră dealtfel mai cu moderație și fuseseră mai puțin vorbăreți. Simțea că are cu ei mai puține afinități. Murtomäki, dimpotrivă, golise cam fără grijă paharele la hotelul Seurahuone și mai mult, trăsese tot lungul drumului dintr-o sticlă pe care-o luase cu el. Chefuind de

unul singur, îi considera pe ceilalți trei, foarte diferiți ca natură, doar simpli figuranți, cînd atrași, cînd respinși de această maimuțăreală. La fel cînd socoti nimerit să facă puțină curte servitoarei înspăimîntate, amăgind-o cu vinurile rectoresei. Ragnar se simți oarecum în culpă, deoarece el fusese cel care, în cursul zilei, lăsase să-i scape, în fața lui Murtomäki, aluzii cu privire la Hiltu. După plecarea tinerei fete, pe cînd Murtomäki se reîntorcea de la ușă, Ragnar îl luă de mînă, îl conduse la masă și, cu o voce a cărei dezinvoltură era nepotrivită cu atmosfera generală, spuse: „Bea, fiule!".

— În sănătatea lui Hildeborg-Solveig, strigă Murtomäki cu aceeași voce. Apoi schiță un surîs și se reașeză. O umbră ușoară de neplăcere străbătu spiritele tuturor.

Sandström, care participa la toate escapadele, fără să fie vreodată vedetă, înțelese că seara aceasta nu le putea aduce o distracție mai deosebită. Aparte, începu să vorbească cu însoțitorul său de plecare. Cînd Murtomäki auzi că era vorba de a chema o trăsură, se ridică în picioare, cu paharul în mînă și zise: „Ei, drace, să te plimbi cu trăsura sub clar de lună! — nu-i rău: o trăsură cu liceeni sub clar de lună..." Se îndreptă din nou spre ușă:

— Unde mergi? Nu începe iar!...

— Mă duc în curte, vreau să văd, așa licean cum

sînt, clarul de lună fără vizitiu... Merg să văd luna, ha! ha!... îmi împrumuți ocheanul tău...

— Ochean ești tu... Și în orice caz, te rog, nu trage cu ochiul pe la bucătărie. Unde mergi cu paharul?

— Ce întrebare!... Să ciocnesc cu luna!

Era deja pe scară, În timp ce cînta: Der Mond will schon sich neigen — In seinem stillen Reigen* ... i se auzea mai bine de jos decît cînd era sus, vocea superbă de bariton.

În venele lui Hiltu vinul își făcea datoria. Totul îi era indiferent, dar mai blînd cumva, mai cald. Emoțiile și supărările rămaseseră, nu dispăruseră, dar încetaseră să o atingă, nemaiformînd în jurul ei decît o atmosferă inconsistentă. Se surprinse fredonînd un cîntec, cu totul nelalocul lui în aceste împrejurări. Ce o apucase? Era aproape fericită că invitații se mai aflau în vilă. Poate în cursul nopții îi va fi dat să mai urce o dată. Cineva cobora cîntînd. Măcar de-ar fi cîntat mai puțin tare...

Cîntărețul ajunse, tăcu și încercă ușa. Frumoasa, nobila licoare scînteie din nou în pahar. Hiltu îl goli și de data aceasta, în timp ce tînărul o ținea pe după talie. El o împinse spre pat, unde se așezară. Cu-

* În germană în original: „Luna în curînd va apune, în rotirea-i tăcută" (n.t.).

vintele pe care i le șoptea la ureche i se păreau un murmur delicios: „Solveig, doar o singură dată, lasă-mă să te sărut!“ — Hiltu nu era nici pentru, nici împotrivă; simțea ce se întîmpla; din inițiativa cui? la aceasta nu se gîndea. Era ca un preludiu inevitabil la ceva care urma să mai vină.

Sus, deasupra lor, lampa din plafon rămăsese aprinsă. În timp ce tînărul întinse brațul să o stingă, coborîră și ceilalți în coridor și începură să caute în cartea de telefon. Renunță la tentativele sale, mai strînse odată brațul tinerei fete, și se alătură grupului.

Comandaseră trăsura. Au convenit că va fi acolo într-o jumătate de oră. Pe cînd urcau din nou scara, Sandström îl luă pe Murtomäki și-i spuse: „Palmerus nu suportă să-i dai tîrcoale servitoarei. Cred că e îndrăgostit de ea, renunță“. Ragnar, văzîndu-i vorbind, înțelese despre ce. Cînd se adunară cu toții din nou în cameră, mai relaxați, fu și el mai vesel.

Cît despre Murtomäki, îl auziră din ce în ce mai puțin, pînă ce adormi, în colțul de sofa unde era așezat. — *C'est la lutte finale,* spuse Sandström și se simțiră cu toții, în toate privințele, ușurați. Discutară despre adormit cu simpatie și se hotărî că își va putea termina noaptea pe acea sofa, deoarece era exclus ca doamna rector să se poată întoarce dimineața.

Terminară sticla, iar oaspeții așteptară cu nerăbdare zgomotul trăsurii. Fiindu-i cam rău, Ragnar bău cu măsură. Cînd își mai reveni, se simți cuprins față de cei doi tineri de o adîncă afecțiune. Îi rugă cu politețe să mai rămînă; apoi cu o naturalețe de gazdă antrenată, coborî la parter. Cu aceeași naturalețe, îi ceru lui Hiltu să meargă în pivniță și să aducă vin. Se afla în fund pe stînga.

Fără să mai adauge ceva ieși, dar nu urcă în cameră: intră în salonul luminat de lună și se așeză lîngă fereastră. Clipa aceasta pe care și-o rezervase îi procură o plăcere imensă. Hiltu era afară, îndreptîndu-se spre pivniță; Murtomäki, pentru care încerca acum aversiune, dormea sus în camera sa; ceilalți doi erau băieți solizi: nu îi va lăsa să plece astfel. „N-o fi găsit sticla", își spuse; „eu știu unde sînt, mă duc după ea. Și dacă Murtomäki i-a atins un singur fir de păr, îi strivesc mutra. Pe loc, în pivniță: nimeni nu va veni să ne deranjeze... Ceilalți vor pleca; poate și el... Sticla aceasta vor avea timp doar să o înceapă..." Luna era strălucitoare și clară. O ceață luminoasă plutea deasupra lacului. Printre copaci, ca în alte dăți, Ragnar observă suprafața apei.

Tremurînd puțin și mormăind o vagă cadență, ieși din casă. Sus, în fața cămării de lemne, observă calul și trăsura, vizitiul nu se vedea. Avu impresia că nu ar fi trebuit să meargă în pivniță, dar

o făcu totuși, încetinindu-și instinctiv pașii. Observă lumina unei lanterne și auzi un strigăt ușor. Ascuns în întuneric, îl văzu pe birjar bînd dintr-o sticlă, pe care o ascunse apoi sub haina îmblănită, cînd auzi pași. Hiltu părea să plîngă; ea puse grăbită sticla în mîinile lui Ragnar și vru să plece. — „Am întîlnit-o pe sor-mea cea mică la intrarea-n pivniță. Nu prea-n-drăznea să intre în întuneric, mi-a zis. Atunci i-am spus: „vin eu cu tine...“ — „Adevărat?“ răspunse Ragnar cu o voce tăioasă — și fără să se clintească măcar un pas așteptă ca vizitiul, trecînd prin fața lui, să iasă din pivniță. Odată ajuns afară, vizitiul, cu tonul cel mai natural, întrebă dacă din această casă se comandase o trăsură. Ragnar nu răspunse și intră în vilă lăsîndu-l pe celălalt să aștepte prosteș-te în fața ușii bucătăriei. Hiltu se refugiase plîn-gînd înăuntru, dar Ragnar, de data aceasta, nu vru să meargă să o vadă.

Cînd intră în camera în care Sandström și Kivi-vaara remarcaseră deja absența lui puțin cam lungă, el simți pătrunzîndu-i membrele și întregul corp o forță cu totul neobișnuită. Cu un gest dezinvolt destupă sticla și spuse arătînd-o: „Am adus-o chiar eu, ticăloasa. Fata nu reușise să o dibuie“.

Totuși ceilalți observară că îl obseda un lucru, pe care ei nu aveau dreptul să îl cunoască. Kivi-vaara, pînă atunci cel mai puțin vorbăreț, declară că stăpînul casei nu trebuia să se deranjeze atît, că

Murtomäki le dăduse un bun exemplu şi că trebuiau şi ei să se retragă. „Trăsura“ — adăugă el — nu poate fi departe, nu?

— Birjarul e jos, dar să-l mai lăsăm să moţăie, spuse Ragnar, apucîndu-şi liniştit paharul. Sandström şi Kivivaara făcură la fel, dar în acelaşi timp se ridicară. Pentru ei, care erau deja bărbaţi, ziua aceasta nu avusese nimic deosebit. Seara aceasta trecuse ca oricare alta. Cînd Ragnar făcu aluzie la sticla care fusese abia începută, Sandström, arătîndu-l pe adormit, spune că aceasta îl va ajuta să-şi treacă timpul pînă mîine dimineaţă — acest mîine în care — adăugă el — „popoarele se vor înfrăţi“.

Ragnar îi conduse pînă la poartă şi reveni încet, ca măsurîndu-şi propriile forţe. Pentru prima oară în existenţa sa avea sentimentul de a fi stăpînul acestei case şi de a putea face aici, la dracu, ceea ce îi plăcea. Era încă afară cînd i se păru că aude plînsul tinerei fete.

Dar cînd intră în vestibul, îl găsi acolo pe Murtomäki, aşezat pe un cufăr de lemn, perorînd bîlbîit, expunînd în faţa unui auditor inexistent frînturile filosofiei sale. Într-adevăr uşa bucătăriei era închisă. Dar şi dacă ar fi fost deschisă, ele nu ar fi ajuns pînă la urechile cuiva.

— Mă ren-torc în o-raş.

— Întoarce-te sau urcă, dar nu moţăi aici.

Ragnar urcă, dar la jumătatea scării se opri și ascultă. Oare Murtomäki observase? Aproape imediat se ridică și se îndreptă spre ușă, cîntînd cît putu mai frumos: Cînd o oglindă, frumoasă fată — văd chipul palid cum îți răsfrînge — ca blînda apă o dalbă floare — de încîntare ochiul îmi plînge.

Această păsărească se vroia un mesaj de adio pentru Solveig.

După ce așteptă un timp, Ragnar coborî, închise cu zăvorul ușa de la intrare și intră în bucătărie, unde știa că se află tînăra fată. Încercă același sentiment neobișnuit de forță. Nu avu nici cea mai mică ezitare.

Lăsîndu-şi fratele şi pe „tînărul domn“ în pivniţă, Hiltu fugi să se adăpostească, plîngînd de frică şi de ruşine, în bucătărie; avea în minte o singură speranţă, însufleţită de spaimă: că vizitatorii vor pleca repede. Apoi, după ce va rămîne singură cu Ragnar, fie ce o fi. Descoperise desigur în el, în incidentul din pivniţă, o forţă care o surprinsese, dar în acelaşi timp îi crescuse şi sentimentul de securitate în preajma lui.

Ragnar trecuse pe lîngă uşa bucătăriei? Va veni acum Kalle? Nu îl auzea, şi de altfel nici nu-l putea auzi. Kalle, cu chipiul şi nasturii săi auriţi, plecase. Ar fi putut şi ceilalţi să plece!

Şi ei plecară, îi auzi coborînd. Dar numai pe doi, fără a-l socoti pe Ragnar. Sus, nici un zgomot. Ce mai urma să se întîmple?

Tăcere...

Al treilea, sus, se puse în mişcare la rîndul său — acela care coborîse în bucătărie... Hiltu merse

şi trase zăvorul. Nimeni nu va intra înainte ca Ragnar să se întoarcă. S-ar putea ca lucrurile să se aranjeze cît mai repede!

Ea auzi pe nechemat apropiindu-se. Acesta încercă să deschidă uşa. Neputînd intra, începu să vorbească, să vorbească cu o voce monotonă care se înflăcăra uneori:

— Domnişoară Hildeborg, inima vă este de piatră. Nu aş fi făcut altceva decît să vă ţin de mînă şi să vă spun povestea unei ciobăniţe care, undeva, la marginea ţării, păştea oile tatălui său; şi mă iubea şi o iubeam şi vise înalte nu-mi făceam, mă mulţumeam cu ciobăniţa — care nici ea, cu mine crudă nu era, o doamne! — numai că am pierdut-o; s-a îndrăgostit de un scîrţa-scîrţa şi a devenit doamna Scîrţescu sau Scîrţulescu — vezi gramatica. Apoi, nu ştiu cînd s-a întîmplat, dar fiica unui general cu un prilej mi-a declarat că sînt inconvenabil — ea nu voia să spună că sînt unanştendlich* — desigur nu înţelegeţi nimic din acest limbaj, nu aţi avut acces la cultură superioară, deşi la morala superioară dimpotrivă...

Ah, iată-te! Înaintea uşii sale închise declar dragostea mea Domnişoarei Hildeborg — nu dragostea

* Contopire voită a cuvintelor germane *unanständig* (inconvenabil, indecent) şi *unansehnlich* (sărăcăcios) — (n.t.)

mea pentru ea, pentru că ea e Solveig, păstorița de capre, în timp ce eu iubeam o păstoriță de oi, care dragostea mi-a respins...

„Da, își spuse Hiltu, Ragnar îl va da afară și vom rămîne numai noi doi. Iată: celălalt a plecat acum, iar Ragnar s-a oprit sus în capul scării, nu se îndreaptă spre camera lui".

Hiltu merse tiptil pînă la ușă și deschise zăvorul. Tremura.

Ragnar, după ce o privi o clipă de aproape, îi spuse:

— Nu-ți fie teamă, chiar dacă e fratele tău. Nu se va întîmpla nimic.

Ea își ascunse fața, dar nu spuse nimic și nu opuse nici o rezistență mîngîierilor sale. Nu interveni nici cînd el se ridică și stinse lampa. Dură foarte mult, foarte mult — lucruri împotriva cărora instinctul nu se răzvrătește. Rumoarea pe care o simți în spiritul și în membrele sale nu avea nimic în comun cu glumele bărbaților beți și ale femeilor stricate. Era ceva încă necunoscut, ceva care se întîmpla numai acum, cînd Ragnar a revenit în sfîrșit și nu va mai pleca.

Cînd, într-un tîrziu, un prim gest infim al lui Ragnar făcu să-i tresalte instinctul, situația, departe

de a se fi schimbat, nu făcu decît să se încordeze la maximum.

Iar orele nopții să se scurgă. Evenimentele serii care abia a trecut se îndepărtează deja, devenite trecut.

Orele s-au scurs; zgomotele nopții s-au stins. Luna e albă și clară. Cu toate că nu pătrunde direct în bucătărie, lumina ei decupează cu claritate siluetele: două umbre înlănțuite de soartă. Odată cu zgomotele care au tăcut, clipa însăși s-a desprins din spațiu și timp. În conștiința amîndorura nu a mai rămas aproape nimic temporal. Domnește singură exaltarea unei stări fundamentale a naturii, o stare singulară — fenomen major al chipului din umbră al vieții — aceeași care îi transformă în bufonii ei și pe cel prost și pe cel înțelept, și pe cel drept și pe cel rău, și pe cel mîndru și pe cel umil; aceeași în fața căreia atitudinile omenești cele mai solemne devin derizorii; aceeași în care, odată trecută o anumită frontieră, ființele nu mai sînt nici pure nici impure, nefăcînd altceva decît să continue, avide, lanțul neîntrerupt al destinului, pînă în momentul în care rațiunea, cu ridicările ei din umeri și hotărîrile-i nobile, primește iar dreptul de a se reîn-

toarce acasă, ca o femeie de serviciu în palatul în care petrecerea s-a terminat.

Tînărul și fata sînt pe cale să devină un bărbat și o femeie. Inițiativele unuia, rezistențele celuilalt, țin de aceeași unică inspirație. — „Nu-ți fie frică, te voi lua de soție!". Gura băiatului murmură la urechea tinerei fete asigurări inutile și neghioabe. Cu ochii închiși, gata să cedeze ea rezistă, pînă la capăt, îl strînge sălbatic și rezistă ... mai rezistă ...

Atunci tocmai soarta le joacă o farsă răutăcioasă. Un deget izbește violent fereastra bucătăriei; îndărătul sticlei se profilează un cap de bărbat. Totul se năruie, deplasat, vulgar, lamentabil ... Această piele, al cărui miros, cu o clipă înainte, îl îmbăta, nu-i mai inspiră băiatului decît repulsie; toate rațiunile fetei, de a rezista, se surpă ca secerate, din nou. Ragnar se strecoară din bucătărie în coridor, face cîțiva pași spre interiorul casei, așteaptă o clipă, apoi revine la ușă și întreabă: „Cine-i acolo?"

— Lasă-mă să dorm pe divanul tău. Nu am avut puterea să mă reîntorc în oraș. Obosit cum sînt ... și mi-e o sete!

Iată-i din nou pe toți trei sub același acoperiș. Doi dintre ei încearcă senzația că, palidă și rece, noaptea se sfîrșește. Ragnar nu e supărat pe Murtomäki; nu-i supărat pe nimeni. Îi e somn și lui, dar

pe de altă parte, nici să doarmă nu îi pare firesc. Murtomäki, după ce bău puțină apă și se culcă din nou pe divanul pe care de puțină vreme îl părăsise, readoarme. Ragnar, cu privirea goală, stă întins în patul său. Resturi infime de beție îi mai tulbură spiritul. După un timp adoarme și el.

La parter, al treilea personaj nu știe dacă doarme sau veghează. Cu ochii mereu închiși, Hiltu nu s-a clintit măcar de adineauri. Nu se gîndește la nimic, dar instinctul ei așteaptă, după această întrerupere, odată cu liniștea reinstalată, întoarcerea celui care tocmai a plecat. În adîncul conștiinței sale ceva îi spune că totul s-a sfîrșit din clipa în care inevitabilul s-a săvîrșit. Dar mai trebuie dus pînă la capăt. „Nu trebuie, își zise, nici să mă mișc, nici să deschid ochii. Mi-a mai rămas de trăit cît va dura aceasta. Bineînțeles, pot aștepta. E noapte, doamna rector nu se va reîntoarce acum, nu va merge nimeni să verifice pivnița; nimeni nu va povesti că am băut vin, că sînt logodnica lui Ragnar. Așa că totul e bine. Atît timp cît totul e liniștit. De ce nu a revenit încă? Iată-mă logodită; și mă aflu aici să mă odihnesc, liniștită".

Hiltu trecuse ziua în așteptare; și trebuia acum să aștepte toată noaptea. Și așa cum așteptarea ei diurnă făcuse să răsară o imagine, la fel așteptarea

nocturnă hrăni o imagine mai puternică încă. Să aștepți, aceasta nu însemna să lași timpul să se scurgă, ci faptul că ceva neînduplecat care exista nu se produsese. Nu îți puteai imagina că ziua urmează acestei nopți.

Afară, în natură, totuși vine. Strălucirea lunii pălește deși noaptea e mai rară. Cu hainele și părul în dezordine, micuța servitoare stă culcată, cu privirea stinsă, pe patul din bucătărie. În această ținută, ca o somnambulă, se ridică, iese din bucătărie și urcă fără zgomot la etaj. Tîmplele îi bat, inima i se strînge, dar e acolo, înaintea ușii, numai urechi. Aude sunetul a două respirații; fără îndoială că cei doi tineri dorm. Ar fi voit să se lungească acolo, în fața ușii, să închidă ochii și să creadă că se întîmplase ceea ce a așteptat pînă la epuizare.

Hiltu era din nou de tot singură. Și așa cum imaginea dispărută fusese mai puternică în timpul așteptării nocturne, tot așa singurătatea, acum că se crăpa de ziuă, devenea și mai apăsătoare. Coborî treptele încet, fără să-i mai pese dacă făcea zgomot; mergea, se oprea, suspina — așa cum au făcut sau vor face într-un moment sau altul al vieții lor, surorile ei fără număr, oricît de robuste sau instruite.

Știa bine ce s-ar fi întîmplat din această clipă a dimineții, dacă oboseala ei n-ar fi fost atît de mare. Undeva, aproape, distinctă dar ca străină de poves-

tea ei, se anunța sosirea zilei. Acum nimic nu valora cît somnul.

Toți trei dormeau. În timp ce apăreau zorile, forțele nenumărate ale somnului lucrau cu o ardoare confuză în profunzimile acestor trei suflete.

După un timp incomensurabil, cînd, urmîndu-şi periplul, luna se ascunse şi apăru soarele, cei trei începură să se trezească. Cel dintîi fu Murtomäki — adormise de altfel primul. Deschise ochii, îşi ridică apoi capul; mii de lucruri îi reveniră în minte. Nu terminase încă treaba importantă care-l adusese în oraş. O lăsase deoparte anume, ca să se poată ocupa de ea cu mintea limpede, în dimineaţa aceasta.

Se ridică, deschise de tot ochii, constată că era ora şapte şi înţelese că ar fi fost fără rost să încerce să mai doarmă. Lumina reconfortantă a soarelui părea să îi indice direcţia oraşului, să îl incite să urmeze ruta încîntătoare a Pyynikki-ului, departe de această cameră, spre orizonturi mai largi.

Auzindu-l bombănind şi mişcînd, Ragnar se trezi la rîndul său. Dintr-o dată fu surprins şi el să regăsească acest cadru, deşi cunoscut. Era ca şi cum, neglijîndu-şi grosolan nu ştiu ce datorie faţă de obiectele care îl înconjurau, ar fi trebuit să dea

acum socoteală. Murtomäki, care nu mai termina cu foitul, era ca semnul iritant al acestei neglijențe. Își reaminti de întîlnirea de la cafenea din ziua precedentă.

— Pe unde mi-o fi cascheta? zise Murtomäki cu o voce răgușită.

Ragnar putu doar să mormăie un vag răspuns. Ochii îi erau încă grei de somn; urmări însă mișcările lui Murtomäki, pînă în clipa cînd acesta, cu un semn rapid din cap, ieși din încăpere. Îl auzi coborînd scara; ușa se deschise și se închise la loc; apoi fu liniște — o liniște la care Ragnar mai trase cu urechea. Realiză că era totuși numai sîmbătă; trecuse doar o noapte, și înaintea ei mai trecuse una. Acum nu se mai gîndea la nimic, decît că se afla acolo, nemișcat, cu arterele bătînd.

Cînd Ragnar se trezi, pendula arăta o oră stranie: era unu și jumătate. Din nou trebui să realizeze că era doar sîmbătă ...„Sandström stătea acolo, iar Kivivaara acolo". Picioarele scaunelor aminteau parcă de picioarele lor. „Dar e unu și jumătate și Murtomäki a plecat de mult: cînd fuseseră deci aici?". Niciodată Ragnar nu se trezise astfel. Întotdeauna fusese treaz la ivirea fiecăreia dintre zilele vieții sale.

După cîteva clipe, îi trecu neașteptat prin minte că nu era exclus ca mama lui să se întoarcă în chiar seara aceea. Văzînd sticla de vin începută, se grăbi

să o ascundă în colțul cel mai îndepărtat al dulapului de haine. Rămase apoi contemplînd lumina neobișnuit de liniștită și blîndă a după-amiazei, ca dus pe gînduri. Dar nu gîndea deloc. Se mulțumea să analizeze incidentul — povestea cu Hiltu... Începea să-i fie teamă de întorsăturile ei: „Va fi imediat ora două... noaptea trecută, la un moment dat, ea a rămas în bucătărie". Goana neînfrînată continua încă! Și maică-sa, mai înainte atît de îndepărtată, era poate în drum spre toate acestea.

Ragnar coborî în salon unde micul dejun îl aștepta de cîteva ore. Dinspre bucătărie, nici cel mai mic zgomot; peste tot lumina misterioasă a după-amiezii, ca prelungirea neîntreruptă a ultimelor evenimente ale nopții. I se părea că Hiltu se afla încă în bucătărie exact așa cum o lăsase cînd Murtomäki bătuse la fereastră. Era ca și cum nimic și nimeni nu ar fi putut dormi normal, ca și cum ființele și lucrurile s-ar fi deplasat numai, așa cum erau prin timp.

După ce mîncă Ragnar se urcă în camera sa și se instală pe divan pentru a gusta confuzia plăcută care se instalase în el. Iritarea produsă de întoarcerea lui Murtomäki se destrămase; nu își mai amintea decît clipele de beție în care fără cea mai mică ezitare și fără să întîlnească rezistență dominase această copilă tremurînd din toți mușchii ei. „Acum

trebuie să vină sus să aranjeze camera... Dar e ora două și jumătate, iar la ora cinci sosește trenul. N-am să mă duc la gară: mama a spus că se va întoarce sîmbătă *sau* duminică.

Insolita după-amiază devenea clipă de clipă mai familiară. Hiltu trebuia să se întrebe și ea unde o fi rectoreasa la ora aceasta. Pe de altă parte și-o imagina unindu-se cu fervoare la convingerea sa mereu mai mare că odată trecute orele decisive ale serii, va veni o noapte lungă și prețioasă, fără Murtomäki, fără vizitii de trăsuri și fără toți ceilalți. Imaginația nu abordase încă amănuntele nopții; aștepta; azvîrlea într-o depărtare vagă umbra rectoresei, o fixa și aștepta, știind foarte bine că ea nu se va apropia. Orele trecură. La ora indicată de pendulă, ar fi fost timp mai mult decît de ajuns să vină de la gară; dar el mai aștepta încă o oră — exact o oră.

Bătuse ora șase și nu venise nimeni. Era limpede: nimeni nu mai avea să sosească înainte de a doua zi, duminică seara.

Aveau asigurate încă douăzeci și patru de ore. Un sentiment violent de libertate răscoli spiritul pînă mai adineauri confuz al tînărului. Era exaltant, în seara aceasta nou nouță, pe care se temuse că o pierduse deja, să aștepte, cu imaginația eliberată de orice opreliști, căderea amurgului și clarul de lună. Nu se va mai duce în oraș și nici nu va mai aduce pe tinerii aceia a căror amintire atît de repede ștearsă nu îi mai producea decît aversiune. Îi displăcea mai ales modul în care Murtomäki i se adresase tinerei fete și cum o tratase. „Aceeași clasă socială...". Ragnar nu putea să nu simtă că exista în cuvintele acestea un grăunte searbăd de adevăr. Și cînd prin minte îi rătăceau asemenea gînduri, începea să găsească și față de Hiltu motive subtile de repulsie. Trebuia să caute grăbit adăpost în absența oricărui gînd.

Cînd Murtomäki bătuse în geam, ce cuvinte şoptea, cu ochii închişi, la urechea tinerei fete? „Te voi lua de soţie.“ Ragnar repetă cu blîndeţe cuvintele, cu aceeaşi intonaţie pasionată ca în noaptea precedentă. Monstruozitatea lor îi gîdila încă întreaga fiinţă ca voluptatea cea mai arzătoare, ca un act de o cruzime delicioasă la care putuse să se dedea. Îi părea că, prin aceşte cuvinte, se strecurase în spiritul tinerei fete, că pusese stăpînire pe ea în mod definitiv.

„Ea e jos; eu sînt aici. Trebuie să las timpul să treacă şi să vină întunericul... Mîine, cînd se va întoarce Maman, se va întîmpla ceva, dar ea nu va vedea decît ce va avea în faţa ochilor — după care eu voi pleca de aici; şi va veni şi timpul cînd va pleca şi Hiltu de la noi (nu încerca nici un regret)... Cea mai plicticoasă chestiune este cea a vinului, dar mai e pînă atunci. Iar sticla începută pot să o termin şi singur. Am o noapte întreagă înainte.“

Era aproape întuneric cînd se ridică şi îşi turnă un pahar. În aceeaşi clipă îşi aminti de vizitiul trăsurii din noaptea trecută şi începu să reflecteze. Nu dori să ducă pînă la capăt gîndurile, dar nici nu încercă mai puţină bucurie cînd înţelese că fata se mai temea şi ea de urmările incidentului. Şi că ar fi dorit fără îndoială să îi ceară, în ziua aceasta chiar, pe şoptite, ce nu îndrăznise ieri seară: să nu spună doamnei rector nimic despre întîmplare. În-

tins pe divan Ragnar se gîndea la toate acestea. Dar o altă problemă îl preocupa: unde să se întîlnească cu Hiltu în seara aceea? Hotărî că lucrurile se vor petrece sus, în propria lui cameră. Și chiar ideea era atrăgătoare ca el, băiatul, să o ducă pe fată în camera sa. Ca pe un animal rar, pe care l-ai capturat.

„Dacă eu nu cobor, va trebui să urce ea. Voi rămîne aici, întins în întuneric. Și va veni și momentul cînd pașii ei se vor apropia de această ușă. Iar cînd se va arăta, va fi împinsă de dorință...“

Lucrurile nu se petrecură totuși astfel. Jos, vechea Hiltu nu mai era. Exista, desigur, continua să respire, o ființă care îmbătrînea cu repeziciune, dar dacă cineva ar fi putut să o observe de aproape și cu calm, ar fi remarcat că tînăra fată este pe cale să se desprindă de această lume. Începînd cu primele luciri încețoșate ale zorilor, ceva invizibil, în ea și împrejurul său, nu încetă să crească întreaga zi, în timp ce ea slăbea din ce în ce. Gîndurile ei încercau în fiecare clipă să se agațe de ceva, dar se retrăgeau de fiecare dată, de parcă ar fi dat mereu de un ecorșeu sîngerînd. În adîncul ființei, instinctul ei, mult prea slăbit de oboseala-i extremă, tresălta la apropierea unei realități necunoscute. Un instinct ca al ei, în lipsa cuvintelor și conceptelor, nu are cum *să vorbească* despre moarte. Vestirea

acesteia s-ar putea asemui cu un parfum pe care sufletul îl recunoaște.

Poate că în cele mai multe cazuri moartea care se apropie pune o anume amprentă pe cei care i-a ales, chiar dacă aceasta poate fi distinsă mai ales la căpătîiul unui bolnav. Față de cei care se duc, comportamentul celor care rămîn nu este adeseori același? Știm bine că sfîrșitul a început; continuăm însă cu îngrijirea și medicamentele. Și doar cînd lupta se intensifică, preferăm să ne îndepărtăm. La căpătîiul unui muribund se desfășoară adesea o activitate pioasă.

Ragnar mai bău un pahar, apoi al treilea; în sfîrșit, obosit să mai aștepte, coborî.

— Domnișoara nu vrea să facă ordine în camera Domnului astăzi? zise el schițînd un surîs.

Credea să se învîrtă într-un madrigal. Astfel cuvintele se degradează în același timp cu spiritul.

Hiltu lăsă vesela și spălătorul și urcă fără un cuvînt la etaj. Ragnar se prefăcu că nu observă. O urmă încet, cu grijă, încercînd chiar să fredoneze. În cameră se așeză pe divan și o privi dereticînd. Ea începu prin a face patul, apoi începu să aranjeze masa de toaletă. Ieși cu ceea ce era de dus, și fără a-l privi pe Ragnar, coborî la parter. Deși înțelesese foarte bine că ea se comporta exact cum trebuia să o facă, și că urma să urce din nou cu

apă proaspătă, ceva îl deranja. Se ridică, și în timp ce ea lipsea încă, bău un pahar.

Fata reveni și puse cana pe masa de toaletă. Înainte de a pleca, mai întîrzie o clipă aruncînd o privire jurîmprejur. Dar Ragnar înțelese că nu din pricina lui. Era ceva nou, care îl irita.

— Mă scol și eu într-o clipă. Dar vino să-mi spui măcar bună ziua. Și să-mi povestești cum ai petrecut noaptea.

În același timp, Ragnar se deplasă pe divan, ca pentru a-i face și ei loc. În zadar: fata plecă. O opri, o prinse de braț și îi zîmbi, unul din acele zîmbete care prin chiar natura lor nu pot inspira femeilor decît dezgust; afișate de bărbați în momente cînd numai de zîmbete și glume ieftine nu ar trebui să le ardă.

Ragnar reuși să o facă pe tînăra fată să se așeze pe divan, lîngă el, dar simți încă de la început că ființa de lîngă el era cu totul alta. Rezistența pe care i-o opunea își schimbase natura: această rezistență nu îl îmbăta, ci făcea din el un străin. Tînăra fată căuta cu adevărat să scape, și nu întîrzie să reușească. Singurul lucru care îl consola pe Ragnar era să știe că aveau în fața lor o noapte lungă, în care nimeni nu va veni să îi deranjeze.

Ragnar îi spuse tot ce îi trecu prin minte: „Ești grăbită?“ — „Trebuie să pleci deja?“ — „Rămîi cu

mine“ — „Vrei puțin vin?“ Cuvintele erau fără putere înainte chiar de a le fi rostit.

Nici cel mai mic răspuns. Zăvorîtă într-o tăcere ursuză, ea căuta numai să se ferească.

După plecarea fetei, Ragnar se regăsi aproape în aceeași stare de spirit ca puțin mai înainte. Rămase în camera sa, ascultînd, întrebîndu-se ce se putea petrece în bucătărie. Privi ceasul, și mai bău puțin vin. Una peste alta, se simțea bine. Oricum, *ea era în bucătărie.*

Și din nou seara trece spre noapte — cea din urmă. Nici în aceasta nu se va dormi în vila defunctului rector.

Așa cum în timpul serii își așteptase mama, Ragnar așteaptă acum momentul în care să coboare la parter, amînîndu-l oră cu oră, pînă ce noaptea va fi deplină și fata poate se va fi culcat. Conținutul sticlei scade cu rapiditate și el se familiarizează cu efectul vinului. Fata nu va veni sus cu siguranță; se va culca în propriul ei pat. Vinul circulă prin venele sale și, urcîndu-i la cap, pare a da realitate vedeniilor confuze din creierul său.

Trecuse puțin de miezul nopții cînd Ragnar se hotărî să coboare în bucătărie, ferm și decis, cum e un bărbat, cel puțin noaptea, cînd se îndreaptă spre femeia sa. Dar în bucătărie nimic nu era cum

prevăzuse. E adevărat, fata îl aștepta în mod evident: stătea așezată, trează, și cu lampa aprinsă. Ragnar începu prin a o stinge. Fata se ridică atunci, merse spre fereastra luminată de clarul de lună și rămase acolo, nemișcată, cu fața îndreptată spre afară. Cînd Ragnar se apropie pentru a o mîngîia, ea lăsă să îi scape un hohot de plîns și îl respinse, pe cel care o sîcîia, cu un gest mînios.

— *„Hm... Va fan ä'de'för djävulstyg“**, bolborosi el fără să vrea în suedeză. Dar după încă vreo două încercări, și deoarece fata părea să vrea să se refugieze în exterior, sfîrși prin a o lăsa în pace și urcă în camera lui.

Nu era deosebit de supărat. Îi părea că nu poate înțelege nimic din fata aceasta.

* „Hm... Ce drac' o fi vrînd“ (n.t.).

Ghemuită într-un colț al patului din bucătărie Hiltu plînge încet. Lacrimile i-au secat de mult, dar hohotele i se prelungesc; disperarea pămîntească epuizează și ultimele ei rezerve; pînă dimineață va goli de energia lor vitală nenumăratele fibre omenești ale acestui sistem nervos fragil. Mijlocul nopții a trecut deja; în minte încercă sentimentul că acest plîns și aceste hohote durează de foarte demult, că au început cu siguranță în ziua în care Ville, micul ei frățior mort, primise loviturile fatale de bîtă, și că ele i-au însoțit toate vicisitudinile vieții sale.

Sigur, la ora aceasta, Hiltu știe foarte bine că va muri. Ideea în sine nu o înspăimîntă; cuvîntul însuși însă e îndoielnic că ea l-a formulat; dar ceea ce o îngrozește, este ceea ce e aici, în fața ei, aproape, din ce în ce mai aproape. Nu trebuie deloc să se gîndească pentru a ști că poartă în ea boala mamei sale moarte. Fie că își închide sau deschide ochii, ea revede întreaga-i agonie. Moarta pare să

crească și să se apropie de ea, arătîndu-i propria boală — această boală pe care nefericita Hiltu, îngrijind-o, a avut prea îndestul prilejul să o cunoască. Hiltu se răsucește, încearcă să nu fie atentă la ea, dar imaginea mamei îi scrutează din spate durerea pînă în străfundurile creierului și Hiltu se străduiește să îi repete că ea știe prea bine, că vede prea bine despre ce e vorba. Mama sa îi dezgolește totuși întreaga-i suferință... Imaginea mamei sale e mare, bătrînă și urîtă, iar privirea ei cumplită vrea să spună: „Bineînțeles, ai luat-o și tu, boala mea, ești doar urmașa mea, vii din același loc cu ea... Măcar eu am făcut-o cînd eram bătrînă, dar tu, atît de tînără și sîngerezi deja... Vino cu mine, la ce ți-ar folosi să o lungești doborîtă la pat ca mine?".

Hiltu se scoală și privește afară, unde lumina zilei ia locul clarului de lună. Cînd privește înaintea sa, spectrul mamei sale dă înapoi, dar ea știe încă de la căderea serii la ce să se aștepte de la ce i se întîmplase: sîngele ei curge, poate fetid, cu toate că ea nu observase. Amețelile i-au încetat; era ca și cum o durere, bună și fericită, ar fi încetat cînd aceasta a început; aceasta — care nu duce decît spre o prăpastie întunecoasă spre care s-a și aruncat, s-a azvîrlit cu o viteză înspăimîntătoare. Această viteză e accelerată și mai mult de venirea rectoresei, a cărei absență nu făcuse decît să înnoiască strivitoarea ei energie; și Kalle; și vinul; toate lu-

crurile de neînțeles care avuseseră loc aici; și Ragnar — Ragnar care nu mai există, care nu mai e decît ființa înspăimîntătoare care, în noaptea asta chiar, venise să o hărțuiască de două ori pe aceea a cărei rană rușinoasă și ascunsă se agrava din ce în ce mai mult. Toate aceste nenumărate fapte se adună febril formînd un zid abrupt, un munte care cade, care o va izbi și azvîrli într-un gol aidoma beznei. Povara este prea grea pentru ea. Pipăind, își caută cartea de rugăciuni. În slaba zare a dimineții, nimerește un psalm în care e vorba de ploaie și de recoltă; deschide la ultimele pagini și găsește rugăciunea femeii însărcinate, citește cîteva versete, dar închide cartea. Căci nu numai că își amintește, dar *simte* ce se petrece în propriul corp. Hiltu nu a găsit — Hiltu nu putea să găsească acolo fraza de care avea nevoie: „Pui de om, copilă delicată și în curînd nubilă, nu-ți fie teamă! Tu nu ai făcut nimic rău și nici un rău nu ți s-a întîmplat. Ce crezi tu că e boala care ți-a doborît mama, e un lucru firesc, amețelile tale fiindu-i semnele prevestitoare și inofensive. Aceasta înseamnă doar că ai început să fii destul de coaptă pentru a aduce pe lume copii, cărora soarta le-a rezervat poate fericirea pe care părinții tăi, tu însuți și mulți alții nu ați avut dreptul să o gustați. Ridică-te și urmează această cale".

Dar așa cum lui Hiltu din Toivola, rătăcită departe de casă în bucătăria unei vile, îi era imposibil

să găsească această frază în cartea de rugăciuni, tot așa îi era imposibil, ființei condamnate care era, să poată, azvîrlită cu o asemenea viteză, să întoarcă soarta ale cărei semne premergătoare le întîlnise cu mult înaintea primelor amețeli.

Gîndurile îi lunecau în gol. Din toate părțile drumurile îi erau retezate și chiar aerul pe care îl respira nu făcea decît să o sufoce mai mult. Timpul care trecea îi era un fenomen străin și ostil; făcea din noapte dimineață; fără să țină seama de epuizarea ei, o amenința cu o zi înspăimîntătoare la capătul căreia nu va mai fi o noapte care să îi ofere adăpost. Ziua care se arăta o va ucide — fără ca totuși să îi ia viața... Drumul care ducea de la vilă la coama colinei se lumina tot mai mult. Hiltu înțelegea că ceea ce făcea nu folosea la nimic, dar se ridică totuși, își privi patul, se strădui să îl aranjeze și se strecură afară. Acesta era drumul pe care, își spunea, va trebui să fugă de aici, să se arunce orbește în această entitate enormă — ale cărei zgomote și murmure le ascultase întreaga zi în care o aduseseră aici — dar care în conștiința sa nu coincidea deloc cu lumea. Da, drumul acesta îl putea urma, el nu se termina și spre el nimic nu o împiedica. Nici o ființă vie; nici un zgomot. Dar unde o va duce? Dacă măcar, după cotitură, ar mai vedea odată casa și ograda din Toivola!... Dar apoi? Ori-

cum, drumul nu se va sfîrși niciodată în tărîmul vizibil al lumii.

Nu! mai bine să se întoarcă în bucătărie, acest spațiu închis și delimitat. Îi mai rămăsese un colț de noapte, iar tot ce se afla îndărătul zidurilor bucătăriei era oricum bine cunoscut. Aspectul nu era nici el atît de insuportabil... Era suficient să se strecoare fără zgomot — și să se refugieze repede într-un colț al patului.

Abia regăsi atmosfera izolată a bucătăriei, că auzi mișcîndu-se deasupra. Fiecare izbitură îi părea o amenințare plină de răutate; nu percepea decît zgomotele, zgomotele în sine — cele ale unui actor nou și ostil care venea să o caute în acest ultim colț de tăcere. Din cameră trecură de-a lungul coridorului, începură să coboare. Disperarea rătăcitei atinse culmea. Toate atingerile fizice, vechi sau noi, toate lucrurile oprite care se întîmplaseră, durerea, da, durerea aceasta care venea de unde? De la Domnul Dumnezeu, de la el! Din nou Hiltu se repezi afară, se opri pe scară, parcă ar fi căutat o ieșire, apoi începu să îi urce panta, deși înțelese, din ceea ce simțea, că nu putea veni nici un ajutor de acolo. Întîlni o ușiță cu un zăvor în interior. Îl închise și gîfîind se cățără pe niște trepte abrupte care duceau la o platformă, luminată printr-o lucarnă de lumina limpede a dimineții. Sentimentul ei spunea că nimeni nu o văzuse. Membrele ei prea încordate că-

zură într-o mare și dulce epuizare. Un hohot violent de plîns nu reuși să îi aducă nici mîngîierea unei ultime lacrimi... Ochii i se închiseră, durerea îngheță pe buzele ei întredeschise, ca într-un surîs. Deși acolo unde se afla nu se putea desigur bucura multă vreme de ea, nenorocita își găsise în sfîrșit odihna. Se odihni o clipă... doar o clipă... foarte scurtă... respiră adînc... odată... încă odată...

Odihna venise totuși. Lăsați să treacă răul și durerile... „Lăsați-le să treacă!" Așa spusese la sfîrșit și Riina, maică-sa, a cărei imagine era acum numai blîndețe. Să lași totul să curgă, cînd e ceasul marii odihne, al acelei mari odihne a cărei căutare fusese întreaga-i viață cu toate întîmplările sale: plînsul din serile de vară; zilele întunecate de iarnă în care mama nu putea să dea decît apă copilului care cerea lapte; prima împărtășanie, cu frumoasele ei lupte însorite; nopțile de vară în care, în timp ce o credeau adormită, asculta gemetele lui Ville, iar apoi ale mamei sale; și la sfîrșit, într-o zi de toamnă, despărțirea pentru totdeauna de frații ei mai mici. I se păreau că avuseseră loc doar ieri, toate cele petrecute înainte de a-i părăsi pe ai săi. Din ziua aceea nu se mai odihnise niciodată, poate cel mult acum. Aici, în lumina lucarnei, cocoțată într-un jilț din cămăruța aceasta în care nimeni și nimic nu va veni să o deranjeze, se odihnea cu adevărat. E plăcut să te așezi și să adormi pe jumătate,

înainte de a trece în lăcașul de întuneric, știind că s-a sfîrșit cu toate îndatoririle, și că nu mai ai grija zilei de mîine. Angrenajul pornit, ființa epuizată nu se mai gîndește la nimic altceva decît la odihnă...

Din acest somn trebuie să te smulgi însă, oricît de plăcut ar fi, și să te îndrepți spre lăcașul veșnic. Chiar dacă prin aceasta întrerupi cea mai plăcută parte a marii odihne care începe. Hiltu înțelege că ea nu va sta aici și că nu se va reîntoarce nici în vilă, dar nu se îndoia că va continua să se odihnească. Ea coborî din nou treptele, mult mai încet decît la urcase, închise ușa fără să mai tragă zăvorul și coborî spre bucătărie străduindu-se conștient să nu lase să i se distrugă starea de repaus în care se afla. Ajunsă în fața ușii nu știa încă foarte clar ce urma să facă. Printre copaci se vedea suprafața lacului, ciupită de miile de vălurele urmărindu-se în lumina clară a dimineții. Privind-o astfel, o întindere delimitată, i se părea că repausul continua chiar dacă stătea în picioare. Nu avea totul de cîștigat mergînd cu adevărat acolo? Ca unul care, pe jumătate adormit, trebuie să-și desfacă patul și să își părăsească veșmintele.

Pășind destul de repede, cu privirea ștearsă și pierdută, ea coborî cărarea spre mal, merse pînă la capătul debarcaderului și cu un umăr înainte, se aruncă în patul ademenitor de ape.

Era duminică dimineața, devreme; era mai degrabă cald. Luna palidă și soarele strălucitor asistară la lupta scurtă pe care ce mai rămăsese din oarba energie vitală o stîrni în nenumăratele celule ale acestui corp; ele, celulele, ar fi vrut să nu pună capăt încă seriei de evenimente care, cu șaptesprezece ani mai înainte, începuse în celula lor mamă. Curînd totul se liniști și la capătul debarcaderului foșnetul valurilor, o clipă tulburat, putu, ca mai înainte, să își continue jocul.

Zgomotele, care în momentul hotărîtor o speriaseră atît de tare pe Hiltu, tuseseră paşii lui Ragnar care, chinuindu-se în pat, cobora pentru a treia oară în noaptea aceea. În acel moment avea deja spiritul foarte indiferent, şi doar o încăpăţînare involuntară îl mai ţinea treaz; îşi spunea numai că trebuia să ajungă, totuşi, la un rezultat mai bun înainte de venirea zilei. Să rămînă în pat era plictisitor, prea plictisitor, în pofida marilor evenimente care se produseseră. Instinctul său pe jumătate înecat de somn îi spusese, apoi încetase să îi mai spună, că problemele sale nu se vor rezolva astfel; că trebuia desigur să găsească o gură de aer, dar în cu totul altă parte. Într-o iubire tînără şi lipsită de norme, există căldură şi stabilitate, dar dacă stabilitatea nu poate fi păstrată, căldura se transformă în contrarul ei şi începe chinul.

Astfel hotărăşte să mai coboare o dată. Trebuie să facă să dispară această sticlă goală, ca să excludă riscul ca ea să rămînă aici printr-o întîmplare ghi-

nionistă. Cînd se puse în mişcare, auzi jos nişte zgomote. Poate... poate şi jos se mai spera ceva.

Coborî şi privi prin uşa bucătăriei. Nimeni! ea ieşise deci. Ieşi la rîndul său şi înaintînd pe cărare îi trecu prin minte posibilitatea puţin probabilă totuşi ca tînăra fată, stînd pe undeva, să-l încurajeze cu vreun gest. Merse pînă la marginea proprietăţii şi aruncă sticla pe deasupra gardului. Reveni apoi fără să vadă sau să audă ceva, intră în casă şi privi iarăşi în bucătărie: din nou nimeni, doar patul părăsit care-i trezi acum un sentiment de blîndeţe greţoasă. Cît era de neplăcut să fie obligat să o aştepte pe rectoreasă în compania acestei fiinţe chinuite căreia îi şoptise: „Te voi lua de soţie!..."

Cînd urcă în camera sa, Ragnar era mai iritat decît atunci cînd, cu puţin mai înainte, coborîse. Pentru că tocmai atunci cînd se gîndea la reîntoarcerea mamei sale se simţea deranjat de existenţa lui Hiltu. Nu avea nici o garanţie asupra modului în care ea se va comporta faţă de maică-sa. Lucrurile erau atît de vizibile... Dacă măcar ar găsi prilejul să se explice cu ea!

Ragnar dorea şi el un deznodămînt, oricare ar fi fost. Şi bineînţeles, acest deznodămînt sosi şi pentru el.

Abia aţipit după întoarcerea din ultima ieşire, zgomote neobişnuite îi ajunseră la ureche. Ele se lungiră, se prelungiră şi într-un sfîrşit se apropiară.

Ragnar, cuprins de o spaimă fără sens, își aruncă în grabă haina pe el. Ce era? Bine că măcar făcuse să dispară sticla.

Dintr-o singură mișcare deschise ușa fără ca totuși să iasă din cameră. Pe coridor se afla un bărbat cu mustață și pălărie melon, cu un aer speriat, urmat de o femeie mai degrabă tînără cu priviri de dihor obraznic... Era clar că nu dormiseră toată noaptea. Undeva jos, se mai auzeau niște persoane care șușoteau.

Ragnar înțelese că pentru el nu era nici un pericol, dar că se întîmplase ceva. Nu era foc: totul era calm și oamenii aceștia nu se grăbeau. Nu putea fi vorba nici de mama sa: oamenii care i-ar fi adus vești de la ea nu ar fi arătat astfel. Dar cum intraseră acești indivizi? Hiltu...

Toate acestea avuseseră timp să-i treacă lui Ragnar prin minte cînd bărbatul cu melon începu să vorbească mîncînd de emoție cuvintele.

— „Scuzați-ne că am intrat așa, dar treceam cu barca și am văzut o femeie care a sărit în lac, la capătul debarcaderului dumneavoastră. Bineînțeles, ne-am grăbit să ajungem acolo, dar a avut timp să se scufunde. Am așteptat, am încercat să vedem dacă nu o putem pescui, iar apoi am venit să cercetăm pe mal și am văzut că ușa bucătăriei de aici era deschisă și ne-am întrebat dacă nu-i cineva pe aici".

Coborîră scările împreună. Omul devenea din ce

în ce mai volubil. Fuseseră în satul din Hyhy unde vărul însoțitorului său avea o casă... Tocmai cînd treceau au văzut această femeie care fugea...

Ragnar inspectă împreună cu ei bucătăria. Patul era făcut de zi, dar se vedea că cineva stătuse în el. Urmele acestea îl contrariară. Pe o măsuță, o carte de rugăciuni purtînd semnele unei folosințe îndelungate (Ragnar o vedea pentru prima oară)... Cu autoritatea stăpînului casei, în pofida vocii puțin tremurate, Ragnar trebui să le explice situația: mama sa era plecată într-o călătorie, iar fata era puțin ciudată și cu sănătatea șubredă. Ca și cum aceasta mai putea servi la ceva, coborîră pe malul lacului. Bărbatul cu melon, care era evident cel mai isteț din bandă, înțelese în sfîrșit că trebuiau anunțați jandarmii.

— Am observat că aveți telefon... Sînteți pe rețeaua urbană sau faceți parte din Pirkkala? Am putea cumva vorbi de la el?

S-au reîntors în casă, Ragnar bîigui cîteva cuvinte, apoi dădu telefonul bărbatului cu melon și lucrurile se lămuriră rapid.

— Comisarul ne-a cerut să rămînem aici pînă la sosirea jandarmilor.

Vizita acestui grup ciudat la vila defunctului rector, duminică, la cinci dimineața, fu, așadar, ultimul episod al acestei drame în trei zile.

Ragnar, timp de o jumătate de oră, trebui să joace rolul stăpînului casei pentru acești domni și doamne — care doamne nu spuseseră încă nici un cuvînt. Pe jumătate adormite și obosite cum erau, aveau aerul sclifosit de borfulițe pe care le capătă atît de ușor țărăncuțele îngîmfate cînd ajung în oraș și se împrietenesc cu băieți. Cineva se poate azvîrli într-un lac, poate avea loc un cutremur de pămînt, în orice împrejurare D-ra Lyydi Nieminen cu pălărie, jachetă și escarpini de șevro, nu va scăpa prilejul să plaseze vreo întorsătură ineptă de frază, auzită în cine știe ce „plimbare nostimă".

Ragnar Palmerus, trebuie să o spunem, se iniția rapid în diversele aspecte ale vieții, și aceasta fără să îl dirijeze mîna cu care era obișnuit. Îl încerca un tremurat pe care se străduia să îl ascundă cît putea mai bine vizitatorilor necunoscuți. Dîrdîia ca și cum i-ar fi fost frig; și lui însuși nu ar fi știut să își lămurească ce îl făcea să tremure. Indiferența-i de puțin mai înainte îi dispăruse complet.

Jandarmii sosiră cu uneltele lor; pescuiră corpul imediat. Ragnar, ca și ceilalți, îl privi. Ochii mari îi erau puțin întredeschiși; iar curba albăstrie a buzei superioare lăsa să i se vadă vîrful dinților. Moartă, firava Hiltu purta aceeași rochie de serj, aceleași încălțări de piele dată cu unsoare, ca în ziua în care, însoțită de tatăl ei îngîndurat, părăsise coliba și pădurea natală, în timp ce surioara și fră-

țiorul ei, ca să o vadă cît mai mult timp pornind către vilă, își striveau nasurile de geam.

Astfel îmbrăcat, tînărul corp era acum pradă privirilor acestor străini.

Căci străini erau cu toții — și Ragnar, „tînărul domn" al acestei vile nu mai puțin decît ceilalți. O lipsă de sensibilitate particulară — crudă, inconștientă, de care numai Ragnarii sînt în stare — pusese, sau mai degrabă revenise să pună stăpînire pe el. După un scurt interogatoriu în care se clarificase tot ce se putea, jandarmii plecară în oraș cu barca vizitatorilor, ca să poată duce cu ei și trupul înecatei. Mica bandă se întoarse pe jos, cu toate glumele acestor dame care se plîngeau că „le doare degetul mare". Rămas singur Ragnar se grăbi să se gîndească din nou — cu seriozitate de data aceasta — la întoarcerea mamei sale și la toate consecințele ei. Se gîndea la ce se întîmplase. Jandarmii vorbiseră de autopsie. Ragnar fu foarte bucuros cînd realiză că tinerei fete nu i se întîmplase nimic ce ar fi putut apare la examinare. Ceea ce era mai grav era problema vinului. Dacă nu ar fi fost aceasta, ar fi dorit el însuși întoarcerea imediată a mamei sale. Dacă va mai rămîne absentă pînă a doua zi, ar putea aranja lucrurile cumpărînd alte sticle pentru a le înlocui pe cele băute; dar era posibil să le rezolve chiar în cursul zilei de azi, dacă ar fi găsit unele la

fel la vreun restaurant. Ar putea face eventual apel la ajutorul lui Murtomäki.

După care — și Ragnar nu se gîndea la aceasta cu claritate, cum ar fi făcut o ființă deprinsă cu exercițiul gîndirii, el o simțea mai degrabă din instinct — după care episodul nebun se va fi încheiat, episodul al cărui început urca în nu mai puțin nebunești sale visuri de iubire cu servitoarea. Șansa îl favoriza: singurul martor al rătăcirii lui dispăruse; din clipa în care vor fi fost luate și cele cîteva veșminte atîrnate încă în cuierul din bucătărie, întreaga vilă ar fi, ca să spunem așa, repusă în ordine. Toate infantilismele sale ar rămînea ascunse pentru veșnicie, iar speranța i-ar deschide în față căi noi, exaltante, mai potrivite cu natura. Din acest important punct de vedere, se părea că în realitate această serie nesemnificativă de evenimente va fi de o însemnătate considerabilă pentru evoluția acestui tînăr bărbat, în toate privințele atît de distins. Și chiar dacă rectoreasa ar fi ajuns să știe totul, oricît de puțin ar fi înțeles ea din toate acestea, o bucurie sublimă ar fi umplut bătrîna ei inimă de patriciană.

Faptul se petrecu în toamna lui 1906, un an după Marea Grevă. Evoluția lui Ragnar, „tînărul domn" urmă apoi cursul întîmplărilor poporului său, pentru ca, odată aceasta reintrată în matcă, să contribuie după puterile lui la viața acestuia.

Acum, cu conștiința agreabil goală și transparentă, el contempla dimineața aceasta de toamnă cum nu o mai făcuse vreodată în viață. Puțin cîte puțin tremurul involuntar care îl încercase mai adineaori se potoli — în timp ce se ivea ziua.

1923

Coperta de OCTAVIAN DIBROV

EEMIL SILLANPÄÄ

HILTU
ȘI
RAGNAR

EDITURA ALBATROS